

UiT Norges arktiske universitet

Det juridiske fakultet

Forholdet mellom ytringsfrihet og vernet mot hatefulle ytringer om etnisitet og religion

Johanne Benonisen

Masteroppgave i rettsvitenskap, JUR-3902, desember 2021

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
1.1	Tema og problemstilling	1
1.2	Bakgrunn og aktualitet	2
1.3	Avgrensninger	3
1.4	Oppgavens metode	5
1.5	Fremstillingen videre.....	6
2	Ytringsfrihet som nasjonal og internasjonal menneskerettighet	7
2.1	Grunnloven § 100.....	8
2.1.1	Kort om historikk og utvikling.....	8
2.1.2	Bestemmelsens innhold og prinsipper bak ytringsfriheten	9
2.1.3	Grunnlovens rettslige betydning i Norge	13
2.1.4	Begrensninger i ytringsfriheten	13
2.2	Internasjonale bestemmelser om ytringsfrihet	14
2.2.1	EMK artikkel 10.....	15
2.2.2	SP artikkel 19	17
3	Diskrimineringsvernet i norsk rett og internasjonal rett.....	18
3.1	Grunnloven § 98, EMK art. 14 og SP art. 20 og 26.....	19
3.2	FNs rasediskrimineringskonvensjon- og rasediskrimineringskomité	19
3.3	Likestillings- og diskrimineringsloven.....	21
3.4	Oppsummering	21
4	Det strafferettslige vernet mot hatefulle ytringer i norsk rett.....	22
4.1	Historikk og utvikling	22
4.2	Hensyn og prinsipper i strafferetten	24
4.3	Vilkårene etter straffeloven § 185.....	26
4.3.1	En ytring må være fremsatt enten «offentlig» eller i «andres nærvær» overfor en som rammes av denne	27

4.3.2	Ytringen må være «diskriminerende eller hatefull».....	30
4.3.3	Ytringen må diskriminere utfra bestemmelsens kriterier	36
4.3.4	Kort om skyldkravet.....	41
5	Hvor går grensen for straffri og straffbar hatefull ytring?	42
5.1	Innledning.....	42
5.2	HR-2020-2133-A	42
5.2.1	Faktum, spørsmål og resultat	42
5.2.2	Om grensedragningen	43
5.2.3	Oppsummering	45
5.3	HR-2020-185-A	46
5.3.1	Faktum, spørsmål og resultat	46
5.3.2	Nærmere om grensedragningen ved ytringer som omhandler religion.....	46
5.3.3	Oppsummering	48
6	Avsluttende bemerkninger	49
6.1	Er grensen klar nok i dag?	49
6.2	Bør bestemmelsen endres i fremtiden?	51
	Kilderegister	54

1 Innledning

1.1 Tema og problemstilling

Temaet i masteroppgaven er forholdet mellom ytringsfrihet og vernet mot hatefulle ytringer om etnisitet og religion. Oppgaven ligger innenfor rettsområdene menneskerettigheter og strafferett. Ytringsfriheten er en viktig menneskerettighet som er forankret i Grunnloven, heretter Grl.,¹ og går ut på at hvert enkelt individ skal ha frihet til å ha egne tanker, meninger, og mulighet til å ytre seg til andre mennesker, og i tillegg å motta ideer og informasjon fra andre.² For å beskytte spesielt utsatte grupper i samfunnet mot hatefulle og diskriminerende ytringer, er disse utsatte gruppene gitt et særskilt vern etter en bestemmelse i straffeloven, heretter strl.³ Denne bestemmelsen er dermed et hinder for å kunne utøve ytringsfriheten i sin helhet. Det er grensdragningen mellom disse to bestemmelsene som er kjernen i oppgaven.

Problemstillingen oppgaven baserer seg på er hvor grensen går for om en ytring er vernet av ytringsfriheten og dermed straffri, eller om den er straffbar og dermed gjør et inngrep i ytringsfriheten. Formålet med å studere nærmere på denne problemstillingen er å finne ut om det finnes en klar grense for hvordan en avgjør om en ytring er hatefull etter straffeloven § 185, og hvordan ytringsfriheten spiller en rolle i vurderingen. Hvis denne grensen ikke er tydelig nok slik det følger av rettskildebilde i dag, vil det være viktig å belyse temaet da det kan føre til inkonsekvent praksis når slike saker tas opp for domstolene.

Forholdet mellom ytringsfriheten og hatefulle ytringer er ofte tema i samfunnsdebatten. Selv om temaet i problemstillingen har vært gjenstand for debatt i lang tid, og vært aktuell som grunnlag i ulike juridiske tekster,⁴ er det likevel en viktig og relevant problemstilling i dag. De siste årene har det vært en rekke hendelser, både innenlands og ellers i verden, som gjør at temaet fortsatt er dagsaktuelt.⁵ Av den grunn vil viktige rettskilder for problemstillingen kunne utvikles eller erstattes når problemstillingen blir drøftet og diskutert i samfunnet, som igjen kan føre til at temaet blir satt i en ny rettsstilling.

¹ Lov 17. mai 1814 Kongeriket Norges Grunnlov (heretter Grl.) § 100.

² Aall (2018) s. 268.

³ Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff (straffeloven – strl.) § 185.

⁴ Se f.eks. Methi og Tennfjord (2021)

⁵ Se nærmere under kapittel 1.2.

1.2 Bakgrunn og aktualitet

Hatefulle ytringer i form av rasistiske utsagn og diskriminerende uttalelser om religion er en del av hverdagen til mange. Etter hvert som sosiale medier har utviklet seg og er tilgjengelig for de aller fleste, er det blitt en arena som gjør det lett å spre hatytringer verden over med bare et tastetrykk. Hatefulle ytringer fremsettes i flere ulike situasjoner og på ulike private og offentlige arenaer som på bussen, på dagligvarebutikken, på skolen, på kafeen, på pub og på åpen gate.⁶

Flere hendelser med bakgrunn i forskjellige former for hatkriminalitet har de siste årene skapt debatt og reaksjoner både nasjonalt og internasjonalt. Vi har sett mennesker demonstrere i gatene verden over med slagordet «Black lives Matter». Denne bevegelsen tok seg opp etter politidrapet på den afroamerikanske mannen, George Floyd, i USA i mai 2020. Politidrapet ble ansett for å være motivert av rasistiske holdninger og utløste sterke reaksjoner, også her i Norge.⁷

En lignende hendelse har skjedd i Norge i 2001 da det ble begått et drap på 15 år gamle Benjamin Hermansen i Holmlia i Oslo. To yngre menn med en forbindelse til et nynazistisk miljø ble dømt for drapet. Benjamin og en kompis ble helt tilfeldig angrepet, noe som endte med at Benjamin ble knivstukket til døde.⁸ Motivasjonen for handlingen var begrunnet i offerets hudfarge og et slikt drap av rasistisk bakgrunn ble ansett for å være det første i Norge.⁹ Etter drapet på Benjamin Hermansen, ble det etablert et minnesmerke for han på Holmlia. Den 20. juli 2021 ble minnesmerket tagget ned med beskjeden om at «Breivik fikk rett». Taggingen skjedde to dager før tiårsmarkeringen av 22. juli-terroren og samme året som drapet på Benjamin ble markert med 20 år.¹⁰

En annen hendelse som er relevant å trekke frem er terrorangrepet mot Al-Noor moskeen i Bærum den 10. august 2019. Angrepet var rettet mot det muslimske samfunnet og tiltaltes mål med angrepet var å drepe flest mulig muslimer. Angrepet var inspirert av terrorhandlingen som skjedde i Christchurch i New Zealand samme år. Der ble 50 mennesker

⁶ Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2021).

⁷ Wiig (2021).

⁸ Se LB-2002-850 for lagmannsrettens egne bemerkelser om saksforholdet.

⁹ Berge og Trinh (2011).

¹⁰ Hansen mfl. (2021).

drept, og mange ble skadet. I tillegg til terrorhandlingen mot moskeen, ble tiltalte dømt for å ha drept sin stesøster. Dette drapet ble også, slik som drapet på Benjamin, ansett for å være rasistisk motivert.¹¹

De nevnte hendelsene er viktig å belyse i forbindelse med en redegjørelse av den strafferettslige bestemmelsen om hatefulle ytringer. Selv om hendelsene representerer de alvorligste typer av hatkriminalitet, har sakene også betydning i forhold til hatytringer. Motivasjonen og bakgrunnen for handlingene som er beskrevet er rasistiske og rettet mot utsatte diskrimineringsgrunnlag som etnisitet og religion. Bestemmelsen om hatefulle ytringer retter seg også mot hendelser med slik bakgrunn, bare i form av ytringer. I tillegg får slike saker som er nevnt stor oppmerksomhet i media, og dermed øker faren for at hatefulle holdninger blir spredt i større grad.

Nedkjemping av hatkriminalitet i form av hatytringer er i dag prioritert av både regjeringen og politiet. Den 5. mai 2021 la regjeringen i Norge frem en tiltaksplan for å motvirke rasismen som finnes i samfunnet. En del av tiltaksplanen var at det ble dannet en tilskuddsordning på 8 millioner kroner med det mål å forebygge rasisme, diskriminering av utsatte grupper og hatefulle ytringer.¹² I forhold til nedkjemping av diskriminering av muslimer har regjeringen opprettet en handlingsplan gjeldende for 2020 til 2023. Målet med planen er å forbedre vernet om muslimer i Norge.¹³ I riksadvokatens rundskriv som omhandler «mål og prioriteringer for straffesaksbehandlingen i 2020», understrekes det at hatkriminalitet, herunder hatefulle ytringer, er en sentral prioritering.¹⁴ Regjeringens og politiets konkrete tiltak viser at rasisme og diskriminering av utsatte grupper er noe som foregår i stor grad også i Norge og som må nedkjempes.

1.3 Avgrensninger

Temaet og problemstillingens ordlyd viser at det allerede er gjort enkelte avgrensninger av oppgaven. Det vil likevel i dette kapittelet klargjøres nærmere hvilke sider av temaet det avgrenses mot konkret, og begrunnelsene for dette. I oppgaven vil ulike begreper av hatefulle eller diskriminerende ytringer anvendes. De ulike begrepene, utenom formuleringen i

¹¹ Se TAHER-2020-5113 for tingrettens egne bemerkelser.

¹² Kulturdepartementet (2021).

¹³ Kulturdepartementet (2020) s. 4.

¹⁴ Rundskriv nr. 1/2020 s. 9 og 13.

straffeloven § 185, er hatefull ytring, diskriminerende ytring, rasediskriminerende ytring eller hatytring. Begrepene brukes kun for å variere språket, og har ingen rettslig betydning utover dette.

Det vil i hovedsak dreie seg om temaets rettslige plassering i norsk rett og hvilken betydning det har for det norske samfunnet. Norsk rett presumeres å være i samsvar med folkerettslige forpliktelser.¹⁵ Det vil derfor redegjøres for enkelte internasjonale konvensjoner og bestemmelser som har relevant betydning for plasseringen av oppgaven, og for videre tolkning og presisering av ytringsfriheten og diskrimineringsvernet.

Som nevnt i presentasjonen av temaet og problemstillingen er det hatefulle ytringer angående etnisitet og religion som skal behandles i denne oppgaven. Det vil si at bokstav c, d og e i straffeloven § 185 annet ledd ikke vil bli redegjort for videre. I bokstav b avgrenses det i tillegg mot livssyn. Temaet vil ha en interessant sammenheng med den tidligere blasfemibestemmelsen av straffeloven 1902, men som nå er avskaffet.¹⁶ Det blir imidlertid for omfattende å omtale den tidligere blasfemibestemmelsen i oppgaven, så hatytringer vedrørende religion som faller utenfor anvendelsesområdet til strl. § 185 skal ikke redegjøres for. Bakgrunnen for at det er diskrimineringsgrunnlagene etnisitet og religion som drøftes i oppgaven er både av hensyn til oppgavens lengde, og fordi det er hatytringer som omhandler etnisitet og religion som er tema i største delen av rettspraksisen som foreligger. Det er dessuten nærliggende å behandle disse to grunnlagene samlet da eksempler fra rettspraksis viser at begrepene etnisitet og religion ofte glir over i hverandre og blir behandlet sammen i saker.¹⁷ At etnisitet og religion ofte er grunnlag i samme saker vil også tydeliggjøres i oppgavens kapittel 4.1 som vil vise til konkrete tall fremlagt av politiet vedrørende anmeldelser av hatefulle ytringer og hvilke grunnlag anmeldelsene baserer seg på.

Rettspraksis er en rettskilde som er viktig for problemstillingen i denne oppgaven. I senere år er det flere saker som tas opp til retten angående bestemmelsen om hatefulle ytringer, slik at det må gjøres noen avgrensninger i forhold til oppgavens kapittel 5. Det vil i kapittelet gjøres inngående analyse av to utvalgte Høyesterettsdommer om temaet. Dette er hensiktsmessig av den grunn at det kan drøftes mer i dybden ved å behandle to dommer fremfor et større antall. I

¹⁵ Rt. 2000 s. 1811, s. 1826.

¹⁶ Lov 22. mai 1902 nr. 10 Almindelig borgerlig Straffelov § 142.

¹⁷ Se f.eks HR-2020-185-A. Se nærmere under kapittel 5.1 og 5.3.

oppgaven vil det imidlertid gjennomgående vises til annen rettspraksis for å presisere og underbygge argumenter, men dette vil gjøres forholdsvis kort.

Etter hvert i hoveddelen når problemstillingen drøftes mer i dybden, vil det dukke opp enkelte sider av temaet som er interessante, men av hensyn til oppgavens lengde og at det faller utenfor kjerneområdet, vil det bli foretatt en avgrensning fortløpende.

1.4 Oppgavens metode

Det vil i oppgaven bli brukt flere ulike rettskilder for å klargjøre hva som er gjeldende rett på området (de lege lata) og oppgaven vil således være en rettsdogmatisk fremstilling. Siste kapittel i oppgaven vil bære størst preg av rettspolitiske vurderinger (de lege ferenda).

Fremgangsmåten for å klargjøre gjeldende rett på området vil være å følge generell juridisk metode. Det vil i kapittel 2.1 og 4 være hovedfokus på henholdsvis Grunnloven § 100 og straffeloven § 185 og det vil i disse kapitlene forsøkes å klarlegge bestemmelsenes innhold. For å få en mer utdypende forklaring bak bestemmelsene, vil forarbeider være en sentral rettskilde. Forarbeider gir ofte uttrykk for hva lovgiver har ment med bestemmelsens ordlyd og vil dermed ha stor vekt også i denne oppgaven.¹⁸

Den viktigste rettskilden for å kunne komme frem til en konklusjon på problemstillingen er rettspraksis, og i hovedsak Høyesterettsdommer. Et sentralt moment for å svare på problemstillingen vil være å redegjøre for tolkningsprinsipper som er anvendt av Høyesterett. Tolkningsprinsipper vil være nødvendig å anvende i saker om hatytringer for å kunne fastslå ytringens meningsinnhold.¹⁹ Et særtrekk ved oppgaven er dermed å tolke hatefulle ytringer etter strl. § 185 for å klarlegge om de er straffbare eller ikke. Det vil også bli benyttet noe underrettspraksis i oppgaven, fordi det på enkelte områder ikke foreligger praksis fra Høyesterett. Underrettspraksis har lavere rettskildeverdi enn Høyesterettspraksis, men kan vektlegges på samme nivå som juridisk litteratur.²⁰ Underrettspraksisen som er anvendt i oppgaven vil dermed kun brukes for å underbygge momenter som følger av lovteksten.

¹⁸ Nygaard (2017) s. 196.

¹⁹ Se f.eks Rt. 2012 s. 536 avsnitt 17.

²⁰ Nygaard (2017) s. 210.

Utover lovtekst, forarbeider og rettspraksis spiller også prinsipper og hensyn en viktig rolle for problemstillingen. Det vil i hovedsak dreie seg om en avveining mellom vernet av yringsfriheten og diskrimineringsvernet. Dette vil omtales nærmere i ulike deler av oppgaven. Videre vil også andre bestemmelser enn Grunnloven § 100 og straffeloven § 185 ha stor betydning for temaet. Disse vil redegjøres for i kapittel 2.2 og 3 der den rettskildemessige betydningen skal forklares nærmere.

1.5 Fremstillingen videre

Kapittel 2 vil omhandle yringsfrihetens forankring i både nasjonal og internasjonal rett. Først vil Grunnloven § 100 omtales i kapittel 2.1. Det vil da være en nærmere redegjørelse for bestemmelsens historikk, utvikling, innhold, prinsipper, rettslige vekt og begrensninger. Da Grl. § 100 er den sentrale bestemmelsen om yringsfrihet i norsk rett, vil det gås mer i dybden på denne bestemmelsen enn de internasjonale bestemmelsene som vil presenteres i kapittel 2.2. Her vil yringsfrihetsbestemmelsene i Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK) og FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP) gjøres rede for.²¹

Videre vil kapittel 3 ta for seg forankringen av diskrimineringsvernet i norsk rett og internasjonal rett. Sentrale og relevante bestemmelser om vernet mot diskriminering vil bli presentert, og er Grl. § 98, EMK art. 14 og SP art. 20 og 26. Det vil også vises til FNs rasediskrimineringskonvensjon (RDK)²² og dens kontrollkomité, samt likestillings- og diskrimineringsloven.²³

En nærmere omtale av straffeloven § 185 fremgår av kapittel 4. Først vil utviklingen av bestemmelsen og dens historikk forklares kort. Deretter vil sentrale hensyn og prinsipper i strafferetten drøftes da de er av betydning når en skal vurdere strl. § 185 opp imot yringsfriheten. Videre vil bestemmelsens vilkår gjøres rede for mer inngående, samt en drøftelse rundt diskrimineringsgrunnlagene som nevnes i bokstav a og b i bestemmelsen, og om disse to diskrimineringsgrunnlagene behøver et særskilt vern.

²¹ Den europeiske menneskerettskonvensjon av 4. november 1950 (EMK) og FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter av 16. desember 1966 (SP).

²² FNs konvensjon om avskaffelse av alle former for rasediskriminering av 4. januar 1969 (RDK).

²³ Lov 16. juni 2017 nr. 51 om likestilling og forbud mot diskriminering (likestillings- og diskrimineringsloven).

Kapittel 5 vil være det sentrale kapittelet som går i dybden på problemstillingen. Først vil kapittelet bli presentert i en innledning. Deretter skal to Høyesterettsdommer fra 2020 analyseres inngående. Dommene vil bli analysert i hvert sitt kapittel for oversiktens skyld. I de to delkapitlene som omhandler dommene vil faktum, rettsspørsmål og Høyesteretts rettsanvendelse bli drøftet. Det vil bli lagt størst vekt på dommenes særegne uttalelser omkring grensdragningen mellom hatefulle ytringer og ytringsfrihet, og da i særlig grad i forhold til etnisitet og religion.

Avslutningsvis i kapittel 6 vil det bli diskutert hvorvidt det foreligger en klar grensdragning mellom ytringsfriheten og ulovlige hatefulle ytringer, og om bestemmelsen bør endres i fremtiden.

2 Ytringsfrihet som nasjonal og internasjonal menneskerettighet

Ytringsfrihet er en sentral menneskerettighet som har eksistert helt siden opplysningstiden.²⁴ Av forarbeidene er ordet ytring definert som «formidling av informasjon eller ideer (meninger)».²⁵ I ordet frihet ligger det at en har en rett til noe, en mulighet eller et valg. Frihet representerer ikke noe som medfører tvang. Ytringsfrihet kan derfor forstås som retten en har til å formidle egne meninger og ideer, samt innhente informasjon, men også retten til å la være å formidle noe i det hele tatt.

For demokratiet er retten til å ytre seg fritt en grunntanke. Ytringsfrihet er dermed svært viktig i samfunnet, for allmennheten og for hvert enkelt individ. Svekket eller ingen ytringsfrihet har negative konsekvenser for mennesker, blant annet i forhold til personlig utvikling.²⁶ Et samfunn vil også bli utsatt for negative konsekvenser hvis ikke ytringsfrihet kan utøves av borgerne. Friheten til å ytre og meddele kunnskap er nemlig svært viktig for utvikling av samfunn.²⁷ Ytringsfrihet er derfor en viktig menneskerettighet som er sterkt vernet både nasjonalt og internasjonalt.

²⁴ NOU 1999: 27 s. 20.

²⁵ Innst.S. nr. 270 (2003-2004) kapittel 4 s. 15.

²⁶ Aall (2018) s. 268-269.

²⁷ Se Aall (2018) s. 269 og Kierulf (2021), *Hva er ytringsfrihet*, kap. 3 under «Søken etter sannhet».

I dette kapitlet vil de viktigste bestemmelsene om ytringsfrihet redegjøres for. Først vil Grunnloven § 100 behandles mer i dybden med bakgrunn i at bestemmelsen er en sentral del av problemstillingen. Deretter, i kapittel 2.2, vil det bli redegjort for enkelte internasjonale bestemmelser av betydning for ytringsfrihet.

2.1 Grunnloven § 100

2.1.1 Kort om historikk og utvikling

Bestemmelsen som gir norske borgere ytringsfrihet i Norge er Grunnloven § 100.

Lovbestemmelsen har eksistert siden Grunnloven ble til, men ble endret for første gang i 2004. Frem til 2004 lød Grunnloven § 100 slik:²⁸

Trykkefrihed bør finde Sted. Ingen kan straffes for noget Skrift af hvad Indhold det end maatte være, som han har ladet trykke eller udgive, med mindre han forsettligen og aabenbar enten selv har viist, eller tilskyndet andre til, Ulydighed mod Lovene, Ringeagt mod Religionen, Sædelighed eller de constitutionelle Magter, Modstand mod disses Befalinger, eller fremført falske og æreskrenkende Beskyldninger mod nogen. Frimodige Ytringer om Statsstyrelsen og hvilkensomhelst anden Gjenstand ere Enhver tilladte.²⁹

Grunnloven § 100 var blant de første bestemmelsene som ble tatt inn i kapittel E i Grunnloven, som omhandler menneskerettigheter. Dette gjør at ytringsfrihet er blant første generasjon rettigheter og en del av de klassiske menneskerettighetene. Generasjonen etter de klassiske menneskerettighetene kalles for de politiske rettigheter, den tredje generasjonen kalles velferdsrettigheter og den fjerde kalles de kollektive rettigheter.³⁰ Ut fra hva ytringsfriheten skal verne om, har ytringsfriheten felles trekk med rettighetene i den andre generasjonen som omhandler de politiske rettighetene. Flere av rettighetene i andre generasjon er viktige for demokratiet, som er en av de viktigste sidene ved ytringsfriheten.³¹

²⁸ Aall (2018) s. 29, og Tuseth og Borvik (2021) s. 1054-1055.

²⁹ Lov 17. mai 1814 Kongeriget Norges Grundlov § 100 (historisk versjon).

³⁰ Aall (2018) s. 23.

³¹ Aall (2018) s. 29.

2.1.2 Bestemmelsens innhold og prinsipper bak ytringsfriheten

Ved forslaget til ny ordlyd av ytringsfrihetsbestemmelsen i Grunnloven, fremhevet den nylig oppnevnte Ytringsfrihetskommisjonen at det ved den nye bestemmelsen ville bli et sterkere vern av ytringsfriheten, i forhold til den tidligere ordlyden.³² Kommisjonen hadde fått i oppgave å drøfte hvilken stilling ytringsfriheten hadde i det norske samfunn og derav komme med et forslag til en revidert ordlyd. Det ble enstemmig vedtatt at ordlyden skulle endres og Grunnloven § 100 lyder som følgende per i dag:³³

Ytringsfrihet bør finne sted.

Ingen kan holdes rettslig ansvarlig for å ha meddelt eller mottatt opplysninger, ideer og budskap med mindre det lar seg forsvare holdt opp imot ytringsfrihetens begrunnelse i sannhetssøken, demokrati og individets frie meningsdannelse. Det rettslige ansvar bør være foreskrevet i lov.

Frimodige ytringer om statsstyret og hvilken som helst annen gjenstand er tillatt for enhver. Det kan bare settes klart definerte grenser for denne rett der særlig tungtveiende hensyn gjør det forsvarlig holdt opp imot ytringsfrihetens begrunnelser.

Forhåndssensur og andre forebyggende forholdsregler kan ikke benyttes med mindre det er nødvendig for å beskytte barn og unge mot skadelig påvirkning fra levende bilder. Brevsensur kan ikke settes i verk utenfor anstalter.

Enhver har rett til innsyn i statens og kommunenes dokumenter og til å følge forhandlingene i rettsmøter og folkevalgte organer. Det kan i lov fastsettes begrensninger i denne rett ut fra hensyn til personvern og av andre tungtveiende grunner.

Det påligger statens myndigheter å legge forholdene til rette for en åpen og opplyst offentlig samtale.

³² NOU 1999: 27 s. 9.

³³ NOU 1999: 27 s. 3.

Det har blitt foretatt endringer av bestemmelsen i etterkant av vedtaket i 2004, men disse er ikke av særlig betydning da endringene ikke har noe å si for det rettslige innholdet i bestemmelsen.³⁴

Grunnloven § 100 inneholder en formell og en materiell side. Den formelle siden fremkommer av første og fjerde ledd i bestemmelsen, og den materielle siden følger av andre og tredje ledd.³⁵ Den formelle ytringsfriheten går ut på at borgerne har frihet fra sensur og annen forhåndskontroll. Med den materielle ytringsfriheten menes friheten en har til å uttale seg om hva en vil uten å bli stilt til ansvar for ytringene sine.³⁶

Første ledd setter utgangspunktet for ytringsfriheten. Etter forarbeidene leses «bør» som «skal» på moderne norsk.³⁷ Av første ledd fastslås det derfor at ytringsfrihet skal finne sted i Norge. Første ledd har ikke særlig stor betydning alene, men fungerer i større grad som et tolkningsprinsipp.³⁸ Bestemmelsen gir uttrykk for det sterke vernet ytringsfriheten har i Norge med sin klare ordlyd.

Annet ledd viser som nevnt tidligere til den materielle ytringsfriheten og gir i hovedsak et vern overfor borgerne mot inngrep fra myndighetene når en bruker ytringsfriheten sin.³⁹ Bestemmelsen fastslår altså at ingen skal kunne bli stilt rettslig ansvarlig for sine påstander, sett at det er akseptabelt i forhold til ytringsfrihetens formål. Dette vil i stor grad være med på å skape en mer fri offentlig diskusjon blant borgerne.⁴⁰ Annet ledd første punktum fastslår også ytringsfrihetens tre viktigste prinsipper, som vil bli redegjort for nedenfor. Siste punktum inneholder et lovkrav. Det vil si at det kreves hjemmel i lov for å rettslig stille noen ansvarlig for sine ytringer.⁴¹

Tredje ledd gir et ekstra sterkt vern for politiske ytringer som henger nært sammen med ytringsfrihetens betydning for demokratiet. Det skal være tillatt å uttale seg fritt om sine

³⁴ Tusest og Borvik (2021) s. 1100.

³⁵ Aall (2018) s. 277.

³⁶ Justis- og politidepartementet (1996), pkt. 2.1.

³⁷ NOU 1999: 27 s. 9.

³⁸ Fliflet (2014), *Norsk lovkommentar til Grunnloven § 100*, note 228.

³⁹ Fliflet (2014), *Norsk lovkommentar til Grunnloven § 100*, note 229.

⁴⁰ NOU 1999: 27 s. 9.

⁴¹ Aall (2018) s. 115.

politiske synspunkter. Derfor er vilkårene for inngrep etter tredje ledd enda strengere enn etter andre ledd, da det kreves «særlig tungtveiende hensyn» for inngrep.⁴² Av forarbeidene fremgår det at bestemmelsen ikke bare skal gi beskyttelse når myndighetene foretar innskrenkinger i ytringsfriheten, men også når privatpersoner gjør det.⁴³ Vilkårene for inngrep etter annet og tredje ledd vil bli omtalt nærmere i kapittel 2.1.4.

Fjerde ledd oppstiller et forbud mot sensur og ytterligere forebyggende forholdsregler. Femte ledd inneholder et offentlighetsprinsipp. Det fastslås at alle skal kunne få innsyn og informasjon fra domstolene og folkevalgte organer. Sjette ledd forplikter staten til å påse at ytringsfriheten i Norge faktisk fungerer og følges.⁴⁴ Disse tre leddene i bestemmelsen vil ikke bli videre omtalt i oppgaven av den grunn at det i hovedsak er de tre første leddene som er av betydning for problemstillingen.

Ytringsfriheten har tre hovedgrunner for seg, sannhetsprinsippet, autonomiprinsippet («individets frie meningsdannelse») og demokratiprinsippet.⁴⁵ Alle tre prinsipper kommer nå tydelig frem i annet ledd første punktum i bestemmelsen.

Sannhetsprinsippet forstås ut ifra ordlyden som hver enkeltes rett til å søke og finne sannheten. Ved å følge et slikt prinsipp oppnår en bedre innsikt. Forarbeidene legger vekt på at vi mennesker ikke er født perfekte og kan gjøre feil, men med å ha en åpen debatt og dialog, tilegner hver enkelt seg bedre kunnskap og får dermed bedre innsikt og sannhet. Ytringsfriheten sett fra dette perspektivet er dermed med på å gi oss mennesker bedre innsikt.⁴⁶ Denne begrunnelsen for ytringsfrihet er ikke bare viktig for hvert enkelt individ, men også for allmennheten og samfunnet. Sannhetsprinsippet er viktig for å utvikle samfunnet til det bedre ved at borgerne har mulighet til å ha en åpen debatt og dialog. På den måten kan konstruktive ideer fanges opp og videreutvikles, og destruktive ideer kan stoppes og avverges.⁴⁷

⁴² Aall (2018) s. 269.

⁴³ St.meld. nr. 26 (2003-2004) kapittel 4 s. 39.

⁴⁴ NOU 1999: 27 s. 10.

⁴⁵ NOU 1999: 27 s. 10.

⁴⁶ St.meld. nr. 26 (2003-2004) kapittel 2 s. 18.

⁴⁷ Kierulf (2021), *Hva er ytringsfrihet*, kap. 3 under «Søken etter sannhet», 1. og 2. avsnitt.

Meningen bak demokratiprinsippet er at fri meningsutveksling blant borgerne i Norge må til for å få et demokratisk samfunn, der alle kan være åpne og uttale seg fritt når det gjelder viktige samfunnsprosesser, som ved stortingsvalg og kommune- og fylkesvalg.

Ytringsfriheten er dermed et svært viktig aspekt ved demokratiet.⁴⁸ Uten muligheten til å få ytre sin mening i et samfunn vil et demokrati bli svekket.⁴⁹ Demokratiprinsippet har på denne måten en stor sammenheng med folkesuverenitetsprinsippet som går ut på at det er borgerne selv som skal få bestemme hvem som skal sitte med makten i landet. Uten anledning til å kunne ytre seg fritt om sine politiske meninger eller sitt politiske ståsted, vil dette prinsippet vanskelig kunne gjennomføres.⁵⁰

Autonomiprinsippet, som i ordlyden kalles «individets frie meningsdannelse», går ut på at rettigheten til å ytre seg er en nødvendighet for å oppnå en viss kompetanse, og som fører til at hver enkelt kan fungere som et autonomt individ, eller som prinsippet bygger på; «et myndig menneske».⁵¹ Uten ytringsfrihet vil ikke mennesker kunne danne seg selv som menneske. Denne dannelsesprosessen foregår når en utveksler sine tanker og meninger med andre, og mottar andres meninger tilbake slik at disse kan vurderes. Denne prosessen gjør mennesker selvstendige. Autonomiprinsippet blir av den grunnen ansett for å være «Den individuelle begrunnelsen for ytringsfrihet ...».⁵²

Ytringsfrihet er ikke selvsagt i ethvert samfunn, men er særdeles viktig for å oppnå et godt, fungerende demokrati. Ytringsfrihet er dermed en av de viktigste forutsetningene for å skape et åpent samfunn der demokratiske verdier står sterkt og der enhver kan uttale seg om sine meninger og få den informasjon en trenger.⁵³ Ut ifra de prinsippene som er trukket frem av forarbeidene, er rettigheten til å ytre seg fritt, av stor betydning for hvert enkelt individ og i et samfunnsmessig perspektiv.

⁴⁸ NOU 1999: 27 s. 10.

⁴⁹ Aall (2018) s. 269.

⁵⁰ Kierulf (2021), *Hva er ytringsfrihet*, kap. 3 under «Ytringsfrihet som forutsetning for demokrati», 1. avsnitt.

⁵¹ Se NOU 1999: 27 s. 10 og St.meld. nr. 26 (2003-2004) kapittel 2 s. 18.

⁵² Kierulf (2021), *Hva er ytringsfrihet*, kap. 3 under «Min individuelle frihet og autonomi», 3. og 4. avsnitt.

⁵³ NOU 1999: 27 s. 9.

2.1.3 Grunnlovens rettslige betydning i Norge

Grunnloven er Norges konstitusjon. Den regulerer maktfordelingsprinsippet mellom de tre øverste organene i staten.⁵⁴ Utover dette er Grunnloven den loven som står høyest på rangeringslisten av lovgivning i norsk rett og omtales derfor som *lex superior*.⁵⁵ *Lex superior* er et prinsipp som legger til grunn at rettskilder som har høyere trinnhøyde, går foran de rettskildene som har lavere trinnhøyde.⁵⁶ Det betyr at Grunnloven går foran alle andre lover i norsk rett i tilfeller ved motstrid mellom Grunnloven og annen norsk lovgivning.⁵⁷ Dette er også fastslått i rettspraksis i Kløftadommen.⁵⁸

Det er flere internasjonale konvensjoner som Norge har ratifisert som er blitt viktige og sentrale rettskilder i norsk rett. EMK er en av konvensjonene som har fått stor betydning på menneskerettighetsfeltet. Flere artikler i konvensjonen har større anvendelsesområde enn de likelydende bestemmelsene i Grunnloven. Det vil si at selv om Grunnloven er *lex superior* og formelt sett står høyere enn EMK på rangeringslisten, vil artiklene i EMK i noen tilfeller kreve mer av myndighetene og gi videre rettigheter samt forbud overfor borgerne.⁵⁹ Hvordan forholdet mellom Grl. § 100 og EMKs bestemmelse om ytringsfrihet er, og om den ene bestemmelsen går lenger enn den andre skal drøftes nærmere i oppgavens kapittel 2.2.1.

Grunnlovens betydning er viktig å ha med seg videre i oppgaven da en skal se på forholdet mellom ytringsfriheten som er grunnlovsvernet og vernet mot hatefulle ytringer som er en bestemmelse av vanlig formell lov, og således står under Grunnloven ved motstridstilfeller.

2.1.4 Begrensninger i ytringsfriheten

Som nevnt under kapittel 2.1.2 åpner både annet og tredje ledd opp for at ytringsfriheten kan begrenses. Dette medfører at ytringsfriheten som en menneskerett ikke er absolutt.

Begrensningen må likevel etter annet ledd kunne forsvares etter en avveining av de tre prinsippene som følger av bestemmelsen. I tillegg følger det et lovkrav av annet punktum.

Tredje ledd begrenser også ytringsfriheten ved at det må avgjøres om det er forsvarlig ut ifra

⁵⁴ Se Grunnlovens kapittel b, c og d.

⁵⁵ Tverberg (2014), *Grunnloven 2014 – en introduksjon*, under «Grunnloven er ikke som andre lover».

⁵⁶ Nygaard (2017) s. 134.

⁵⁷ Nygaard (2017) s. 138.

⁵⁸ Rt. 1976 s. 1 side 5.

⁵⁹ Aall (2018) s. 24.

ytringsfrihetens begrunnelse og det må foreligge særlig tungtveiende hensyn. Det finnes flere begrensninger av ytringsfriheten, men det vil her bare gjøres rede for de begrensningene ordlyden selv oppstiller, da det er av betydning for senere drøftelser.

Selv om det bare er annet ledd som krever hjemmel i lov, må det antas at det også oppstilles et lovkrav etter tredje ledd også. Dette kan en blant annet trekke ut fra ordlyden «klart definerte grenser».⁶⁰ Videre inneholder både annet og tredje ledd ordlyden «holdt opp imot». Denne ordlyden tilsier at det skal foretas en forholdsmessighetsvurdering når en skal avgjøre om begrensningen er forsvarlig.⁶¹ Dette støttes også opp av forarbeidene.⁶²

Ut ifra disse momentene kan en på generelt grunnlag slå fast at begrensninger i ytringsfriheten er mulig så lenge noen betingelser er oppfylt. Begrensningene må være forholdsmessige sett opp imot de hensyn og prinsipper som gjelder for ytringsfriheten. Enda strengere er det etter tredje ledd der begrensningen må følge av særlig tungtveiende hensyn. Dette gjør at tredje ledd også har den sterkeste beskyttelsen og vernet, og omtales som den politiske ytringsfriheten. Utover dette kreves det hjemmel i lov for både annet og tredje ledd for å foreta begrensninger i ytringsfriheten.

Kapittel 4 skal handle om straffeloven § 185, som da nettopp er en lovhjemlet begrensning i ytringsfriheten. Norsk rett har andre lover og bestemmelser som begrenser ytringsfriheten, men disse er ikke relevante å gå i dybden på i denne oppgaven. Dessuten følger det av forarbeidene at straffeloven § 185 om hatefulle ytringer er blant «... de vanskeligste og mest kontroversielle områder ...» når en skal se på grensene for ytringsfriheten.⁶³ Selv om forarbeidene ble skrevet i 1999, er den stadige debatten om ytringsfrihet og rasisme fortsatt med på å gjøre problemstillingen i oppgaven relevant.

2.2 Internasjonale bestemmelser om ytringsfrihet

Det er et sterkt vern av menneskerettigheter internasjonalt som har ulik betydning for norsk rett. Det vil derfor i dette kapittelet redegjøres for enkelte internasjonale bestemmelser om

⁶⁰ Aall (2018) s. 283.

⁶¹ Aall (2018) s. 283.

⁶² Innst.S. nr. 270 (2003-2004) kapittel 4 s. 51, jf. kapittel 8 s. 92.

⁶³ NOU 1999: 27 s. 151.

ytringsfrihet som er av særlig viktighet for oppgaven, samt den rettskildemessige betydning reglene har for norsk rett.

De to konvensjonene av betydning for ytringsfriheten er Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen med sine protokoller (EMK) og FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP). Begge disse konvensjonene er inntatt i Lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven). Fem internasjonale konvensjoner skal etter menneskerettsloven § 2 gjelde som norsk lov, deriblant EMK og SP. Norsk rett følger det dualistiske prinsipp. Prinsippet går i hovedsak ut på at en anser folkeretten og den interne retten som to separate rettssystemer. For at folkerettslige konvensjoner og bestemmelser skal gjelde som nasjonal rett, er en nødt til å foreta et bestemt gjennomføringstiltak i form av enten inkorporasjon eller transformasjon.⁶⁴ EMK og SP er inkorporert i norsk rett ved at konvensjonene er inntatt i menneskerettsloven, og dermed vedtatt som norsk lov.

Av menneskerettsloven § 3 er konvensjonene som nevnes i § 2 gitt forrang i tilfelle motstrid ved annen lovgivning. Med dette menes at konvensjonsbestemmelsene skal gå foran norsk lov i saker for domstolen ved tilfeller der bestemmelsene ikke er forenlig og et regelsett må vike.⁶⁵ En av grunnene til at menneskerettighetskonvensjonene som fremkommer av menneskerettsloven § 2 har en sterk stilling i norsk rett er forrangsbestemmelsen. Ved å gi konvensjonene forrang overfor annen norsk lovgivning, viser det hvilken stilling og betydning EMK og SP har i norsk rett.⁶⁶

2.2.1 EMK artikkel 10

Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen trådte i kraft i Norge den 3. september 1953.⁶⁷ Det er artikkel 10 som fastslår retten til ytringsfrihet etter EMK-konvensjonen. Av artikkel 10 (norsk oversettelse) følger det at:

1. Enhver har rett til ytringsfrihet. Denne rett skal omfatte frihet til å ha meninger og til å motta og meddele opplysninger og ideer uten inngrep av offentlig myndighet og

⁶⁴ Dok. nr. 16 (2011-2012) s. 31.

⁶⁵ Dok. nr. 16 (2011-2012) s. 32.

⁶⁶ Dok. nr. 16 (2011-2012) s. 33.

⁶⁷ NOU 1993: 18 s. 47.

uten hensyn til grenser. Denne artikkel skal ikke hindre stater fra å kreve lisensiering av kringkasting, fjernsyn eller kinoforetak.

2. Fordi utøvelsen av disse friheter medfører plikter og ansvar, kan den bli undergitt slike formregler, vilkår, innskrenkninger eller straffer som er foreskrevet ved lov og som er nødvendige i et demokratisk samfunn av hensyn til den nasjonale sikkerhet, territoriale integritet eller offentlige trygghet, for å forebygge uorden eller kriminalitet, for å beskytte helse eller moral, for å verne andres omdømme eller rettigheter, for å forebygge at fortrolige opplysninger blir røpet, eller for å bevare domstolenes autoritet og upartiskhet.

Bestemmelsen har både likhetstrekk og ulikheter med Grunnloven § 100. Ulikhetene er av forskjellig betydning. Utgangspunktet om at ytringsfrihet er en rett for alle, og hva ytringsfriheten innebærer, samsvarer med ordlyden i Grl. § 100. Videre kan en se likhetstrekk mellom EMK art. 10 nr. 1 annet punktum og sjette ledd i Grunnloven § 100. I begge bestemmelsene blir den offentlige myndighets rolle trukket frem. Når det gjelder inngrep og begrensninger i ytringsfriheten, er dette noe som tillates både av Grl. § 100 og EMK art. 10, men det er her den største forskjellen mellom de to bestemmelsene ligger.⁶⁸ Inngrep etter bestemmelsen det henvises til her tillates kun dersom enkelte vilkår er oppfylt. Etter EMK art. 10 nr. 2 må inngrep være «nødvendige i et demokratisk samfunn». Dette er annerledes i forhold til Grl. § 100 annet ledd som krever at inngrep er forsvarlig sett i forhold til ytringsfrihetens begrunnelser. En av ytringsfrihetens begrunnelser etter Grunnloven er likevel demokratiet, som nevnt i kapittel 2.1.2, noe som er et fellestrekk med kravet etter EMK art. 10 nr. 2. Det fremgår imidlertid av EMK art. 10 nr. 2 en rekke hensyn som må vurderes opp mot vilkåret «nødvendig i et demokratisk samfunn». Listen med hensyn fremstår som en uttømmende liste etter ordlyden «eller». En slik liste følger ikke av Grunnlovens bestemmelse om ytringsfrihet.

Før Grunnloven § 100 ble endret i 2004 ble det uttalt i forarbeidene at «På noen områder synes vernet etter EMK artikkel 10 svakere enn det som i dag gjelder etter Grunnloven § 100. Det gjelder for eksempel vernet for rasediskriminerende ytringer».⁶⁹ Dette støttes opp av

⁶⁸ Dok. nr. 16 (2011-2012) s. 160.

⁶⁹ St.meld. nr. 26 (2003-2004) kapittel 2 s. 32.

ytterligere forarbeid som uttaler at EMD-praksis har vist at rasediskriminerende ytringer har et svakt vern etter EMK art. 10.⁷⁰

Det er vanskelig å fastslå hvilke av Grl. § 100 eller EMK art. 10 som gir sterkest vern av ytringsfriheten sett i forhold til rasistiske og hatefulle ytringer. Det er imidlertid kan slå fast er at EMK på generell basis har et sterkt vern i norsk rett, og dermed stor betydning som rettsgrunnlag overfor norske domstoler. Utover dette er praksis fra Den europeiske menneskerettsdomstol (EMD) i forhold til ytringsfrihet svært utbredt⁷¹, og Norge er etter EMK art. 46 nr. 1 forpliktet til å følge praksis fra EMD i saker mot Norge. Denne forpliktelsen kan likevel ikke anses som absolutt. Det er fastslått i rettspraksis at praksis fra EMD må være av «et visst omfang eller klarhet, og helst en storkammer- eller plenumsavgjørelse, som viser at EMDs rettsoppfatning er fast og etablert» for å kunne sette norsk rett til side.⁷²

Av ytringsfrihetsbestemmelsene som følger av de internasjonale konvensjonene Norge er bundet av, er det etter forarbeidene «... EMK artikkel 10 som har hatt størst innflytelse på rettstilstanden».⁷³ Dette kan en se gjennom rettspraksis på området, som viser at EMK art. 10 blir anvendt i større grad enn Grl. § 100. Fra 2004 til 2012 ble EMK artikkel 10 anvendt i 21 saker i Høyesterett, i motsetning til Grl. § 100 som ble anvendt i 17 saker.⁷⁴ Den omfattende bruken av EMK art. 10 i norsk rett støttes også opp av juridisk teori som går så langt å si at Grl. § 100 havner i andre rekke i forhold til EMK art. § 10.⁷⁵

2.2.2 SP artikkel 19

I tillegg til EMK er FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP) gjort til norsk lov etter menneskerettsloven § 2. Konvensjonen ble vedtatt i 1966, og ratifisert av Norge i september 1972.⁷⁶ Bestemmelsen om ytringsfrihet fremkommer av artikkel 19. Ordrett er den annerledes enn både Grl. § 100 og EMK art. 10, men inneholder i hovedsak de samme

⁷⁰ Innst.S. nr. 270 (2003-2004) kapittel 4 s. 29.

⁷¹ Dok. nr. 16 (2011-2012) s. 160.

⁷² Rt. 2015 s. 1467 avsnitt 100.

⁷³ Prop. 31 L (2019-2020) s. 20.

⁷⁴ Dok. nr. 16 (2011-2012) s. 160.

⁷⁵ Aall (2018) s. 268.

⁷⁶ FN (2020).

rettighetene og begrensningene. Inngrep i ytringsfriheten etter SP art. 19 må være hjemlet i lov og være nødvendig sett hen til bokstav a «Respekten for andres rettigheter eller omdømme» eller bokstav b «Beskyttelsen av den nasjonale sikkerhet, den alminnelige samfunnsorden (ordre public), eller den offentlige helse eller moral». Diskriminerende og hatefulle ytringer vil ha vern etter bokstav a.

Når det gjelder den selvstendige betydningen av bestemmelsen tilsier forarbeid at vernet av diskriminerende og hatefulle ytringer etter SP art. 19 ikke har ytterligere betydning utover hva som er vernet etter EMK art. 10.⁷⁷ Ut ifra SPs sterke vern i norsk rett etter menneskerettsloven §§ 2 og 3, kan det likevel legges til grunn at konvensjonen har betydning i den grad å forsterke vernet av ytringsfrihet som en menneskerettighet.

3 Diskrimineringsvernet i norsk rett og internasjonal rett

I likhet med ytringsfrihet, er også vernet mot diskriminering sterkt forankret i både norsk og internasjonal rett. En kan definere diskriminering som de tilfeller når mennesker blir utsatt for en dårlig behandling som ikke er «... saklig, nødvendig og forholdsmessig».⁷⁸

Diskrimineringsvernet er det hensynet som oftest veier tyngst i saker der ytringsfrihetens grenser blir trukket i forhold til hatefulle ytringer. Dette følger av flere Høyesterettsdommer.⁷⁹

Bakgrunnen for bestemmelsen om hatefulle ytringer i straffeloven er Norges folkerettslige forpliktelser. Det er derfor viktig å se nærmere på den rettslige forankringen av diskrimineringsvernet, slik at formålet og hensynene bak strl. § 185 blir godt belyst før en ser nærmere på bestemmelsen som omhandler hatefulle ytringer i norsk rett. Det er dessuten uttalt i forarbeidene at «Ved fastsettelsen av ytringsfrihetens grenser for diskriminerende ytringer, må man ikke bare ta hensyn til straffeloven § 135a, Grl. § 100, SP art. 19 og EMK art. 10. Også Norges folkerettslige forpliktelser til å *forby* slike ytringer må vektlegges».⁸⁰ Denne uttalelsen viser at konvensjonene og bestemmelsene i dette kapitlet også er av stor betydning når en drøfter oppgavens problemstilling.

⁷⁷ St.meld. nr. 26 (2003-2004) kapittel 4 s. 68.

⁷⁸ Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet under «*Begreper*».

⁷⁹ Se f.eks Rt. 1997 s. 1821 side 1830, Rt. 2007 s. 1807 avsnitt 32 og HR-2018-674-A avsnitt 15.

⁸⁰ NOU 2002: 12 s. 185.

3.1 Grunnloven § 98, EMK art. 14 og SP art. 20 og 26

Grunnloven § 98 fastslår et generelt utgangspunkt i første ledd om at «Alle er like for loven». Av annet ledd følger det at «Intet menneske må utsettes for usaklig eller uforholdsmessig forskjellsbehandling». Bestemmelsen har en vid rekkevidde på grunn av sin generelle ordlyd. EMK art. 14 er formulert noe annerledes ved å fastslå et forbud mot diskriminering ved bruk av de rettigheter og friheter som følger av konvensjonen, gitt at diskrimineringen gjelder bestemmelsens nevnte grunnlag, herunder rase, farge, religion, nasjonal opprinnelse eller tilknytning til en nasjonal minoritet. Både Grl. § 98 og EMK art. 14 er i hovedsak rettet mot de offentlige styresmaktene slik som den lovgivende, utøvende og dømmende makt. Det betyr at det er disse myndighetsapparatene som må rette seg etter bestemmelsen om å ikke forskjellsbehandle og diskriminere.⁸¹

Av SP følger diskrimineringsvernet av artikkel 26. Denne bestemmelsen starter med det samme utgangspunktet som etter Grl. § 98 første ledd. Videre i SP art. 26 følger det et forbud mot forskjellsbehandling etter en rekke oppregnede grunner. Denne bestemmelsen er i likhet med Grl. § 98 og EMK art. 14 av mer generell formulering.

SP art. 20 nr. 2 pålegger derimot konvensjonstatene å forby «Enhver form for fremme av nasjonalhat, rasehat eller religiøst hat som innebærer tilskyndelse til diskriminering, fiendskap eller vold ...» ved lov. Dette innebærer et direkte pålegg til norske myndigheter om å lovfeste bestemmelser som forbyr diskriminering. Et slikt lovpålegg følger ikke eksplisitt av EMK. Den eneste bestemmelsen av relevans for en slik plikt fremgår av EMK art. 14. Det antas derfor at SP art. 20 oppstiller en sterkere plikt til å forby ytringer av rasediskriminerende karakter enn etter EMK.⁸²

3.2 FNs rasediskrimineringskonvensjon- og rasediskrimineringskomité

FNs konvensjon om avskaffelse av alle former for rasediskriminering (RDK) ble vedtatt 21. desember 1965 av FNs Generalforsamling. Konvensjonen trådte i kraft først i januar 1969. Norge på sin side måtte foreta to lovendringer for å kunne ratifisere konvensjonen. Dette med bakgrunn i at norsk rett ikke oppfylte de forpliktelse og krav

⁸¹ Aall (2018) s. 78.

⁸² NOU 2002: 12 s. 186.

rasediskrimineringskonvensjonen stilte. Etter at de to lovendringene ble innført i norsk rett, kunne Norge ratifisere konvensjonen 6. august 1970.⁸³ Av likestillings- og diskrimineringsloven § 5 fremgår det at FNs rasediskrimineringskonvensjon gjelder som norsk lov. Konvensjonen er ikke inntatt i menneskerettsloven slik som EMK og SP, og har dermed heller ikke motstridsforrang for annen lovgivning.

RDKs artikkel 4 bokstav a var den bestemmelsen som i størst grad resulterte i en lovendring for å bedre vernet mot hatefulle og diskriminerende ytringer.⁸⁴ Av art. 4 bokstav a følger det at konvensjonsstatene må:

Erklære at enhver spredning av ideer basert på tanken om rasemessig overlegenhet eller rasehat, enhver tilskyndelse til rasediskriminering, så vel som enhver voldshandling eller tilskyndelse til voldshandling mot en rase eller gruppe personer av en annen hudfarge eller etnisk opprinnelse, samt enhver støtte til rasistisk virksomhet, herunder økonomisk støtte, er en straffbar handling.

Det fremheves i forarbeid at RDK er en viktig rettskilde ved vurderingen av hvilke grenser ytringsfriheten setter i forhold til vernet mot hatefulle og diskriminerende ytringer.⁸⁵ Det uttales at «Selv om RDK ikke er inkorporert gjennom menneskerettsloven, følger det av presumsjonsprinsippet og Grl. § 110 c, at anvendelsen av Grl. § 100 og EMK art. 10 i norsk rett såvidt mulig må skje slik at Norges folkerettslige plikt etter RDK ikke krenkes».⁸⁶

Betydningen til RDK er også fastslått i dommen Hvit Valgallianse. Høyesterett uttalte at rasediskrimineringskonvensjonen var den viktigste rettskilden når en skulle tolke og anvende forgjengeren til strl. § 185, som i stor grad tilsvarende nåværende ordlyd og har dermed fortsatt stor betydning.⁸⁷

FNs rasediskrimineringskomité har som formål å følge med på at konvensjonen etterleves av konvensjonsstatene. En av oppgavene til komiteen følger av konvensjonens artikkel 14 som beskriver en klagerett. Klageretten gjelder når en konvensjonspart har akseptert at komiteen

⁸³ Ot.prp. nr. 33 (2004-2005) s. 52.

⁸⁴ NOU 1993: 18 s. 49.

⁸⁵ NOU 2002: 12 s. 185.

⁸⁶ NOU 2002: 12 s. 185.

⁸⁷ Rt. 1997 s. 1821 side 1825.

har myndighet til å behandle klager fra enkeltpersoner som hevder at det foreligger en krenkelse av rettighetene som følger av konvensjonen. Norge har akseptert at rasediskrimineringskomiteen har denne myndigheten og har derfor klagerett. Norge som en konvensjonsstat er derimot ikke pliktig til å etterleve komiteens uttalelser, all den tid komiteen ikke har slik kompetanse.⁸⁸ Det fastslås imidlertid i forarbeidene at uttalelser fra rasediskrimineringskomiteen er «... en viktig rettskilde ved tolkingen av § 185».⁸⁹

3.3 Likestillings- og diskrimineringsloven

Loven om likestilling- og diskriminering trådte i kraft som norsk lov i januar 2018. Lovens formål fremgår av § 1 første ledd og går ut på å «... fremme likestilling og hindre diskriminering» blant en rekke nevnte grupper. Av tredje ledd fremgår det at loven blant annet skal forbedre minoriteters stilling i samfunnet.

Denne loven erstattet fire andre lover som gjaldt diskriminering- og likestillingsforbud. De fire lovene som nå er opphevet dekket hvert sitt diskrimineringsgrunnlag. Likestillings- og diskrimineringsloven skulle dermed bli en lov som samlet alle diskrimineringsgrunnlagene i en og samme lov. I forarbeidene la Departementet vekt på at en samlet lov ville medføre et styrket diskrimineringsvern og «... gi et mer enhetlig vern for alle diskrimineringsgrunnlagene».⁹⁰ Loven inneholder flere definisjoner av begreper som er av betydning i forhold til strl. § 185, og er en viktig rettskilde videre i oppgaven.

3.4 Oppsummering

Internasjonale konvensjoner er av stor betydning når diskriminering og ytringsfrihet er gjenstand for vurdering ved norske domstoler. EMK og SP har som nevnt stor rettskildeverdi da konvensjonene er inntatt i menneskerettsloven og har forrang ved motstrid etter lovens § 2. FNs rasediskrimineringskonvensjon er imidlertid ikke inntatt i menneskerettsloven og nyter ikke av samme motstridsvern.

Av forarbeidene til Menneskerettighetsutvalget fremgår det en diskusjon omkring denne situasjonen som blant annet baserer seg på om forskjellen i realiteten er så stor. Dette med bakgrunn i at Grl. § 92 gir et generelt pålegg om at myndighetene i Norge skal respektere og

⁸⁸ Ot.prp. nr. 33 (2004-2005) s. 52.

⁸⁹ Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) s. 343.

⁹⁰ Prop.81 L (2016-2017) kapittel 1.1.

sikre at de folkerettslige traktatene som Norge er bundet av blir fulgt, herunder RDK. Menneskerettighetsutvalget uttaler i den forbindelse at «Det er ikke sikkert forskjellen i gjennomslagskraft mellom denne og konvensjonene i menneskerettsloven i realiteten blir så stor. Men dette spørsmålet har ikke vært reist i noen sak for Høyesterett».⁹¹

I HR-2016-2554 (Holship) fastslår imidlertid Høyesterett noe av betydning og det følger av dommen at «... Grunnloven § 92 ikke kan tolkes som en inkorporasjonsbestemmelse, men må forstås som et pålegg til domstolene og andre myndigheter om å håndheve menneskerettighetene på det nivå de er gjennomført i norsk rett».⁹² Det betyr at de folkerettslige forpliktelsene som Norge er bundet av skal ha slik rettskildemessig betydning konvensjonene har etter den gjennomføringsakt den har i norsk rett. Både EMK, SP og RDK er inkorporert i norsk rett, den eneste forskjellen er forrangsbestemmelsen som bare EMK og SP nyter av.

4 Det strafferettslige vernet mot hatefulle ytringer i norsk rett

I dette kapitlet vil det redegjøres nærmere for det strafferettslige vernet mot diskriminerende og hatefulle ytringer i norsk rett som følger av straffeloven § 185.

4.1 Historikk og utvikling

Straffeloven § 185 er i stor grad en videreføring av § 135 a i straffeloven 1902, som var forgjengeren. I 1970 ratifiserte Norge FNs rasediskrimineringskonvensjon (RDK).

Straffeloven § 135 a ble samme år tatt inn i straffeloven og erstattet den tidligere strl. § 135 annet ledd fra 1961. Bakgrunnen for denne endringen er som tidligere nevnt at bestemmelsen fra 1961 ikke overholdte Norges nye folkerettslige forpliktelser.⁹³

Nåværende bestemmelse om hatefulle ytringer, samt forgjengerne § 135 annet ledd og § 135 a, inngikk i kapitlet «Vern av den offentlige ro, orden og sikkerhet» som er kapittel 20 i dagens straffelov. De tidligere bestemmelsene var plassert i kapittel 13 som hadde noe likt kapittelnavn.⁹⁴ Begrunnelsen for at strl. § 185 er tatt inn i kapittel 20, er at holdningene bak

⁹¹ Dok. nr. 16 (2011-2012) s. 33.

⁹² HR-2016-2554-P avsnitt 70.

⁹³ Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) s. 247.

⁹⁴ NOU 1999: 27 s. 151.

hatefulle eller diskriminerende ytringer som blir fremsatt offentlig, lett kan spre seg. Dermed verner bestemmelsen om offentlige interesser ved å prøve å motvirke spredningen av slike ytringer.⁹⁵

Bestemmelsen har flere ganger blitt endret når det gjelder de ulike kriteriene nevnt i nåværende bokstav a til e. Ordet «rase» ble brukt i bokstav a frem til 2005 da begrepet ble tatt vekk, men faller under anvendelsesområdet for dagens ordlyd (bokstav a). I bokstav b er «trosbekjennelse» fjernet i ordlyden, dette for at «religion og livssyn» også klart omfatter sekulære livssyn.⁹⁶ Tidligere var det «homofile orientering» som fremkom av bokstav c, men ble i 2020 endret til «seksuelle orientering» for også å verne bifile. Det ble samtidig opprettet en ny bokstav d, som gjorde at den tidligere bokstav d ble gjort til bokstav e. Den nye bokstav d tok sikte på å verne «kjønnsidentitet eller kjønnsuttrykk». Transpersoner er blant annet nå vernet etter bokstav d.⁹⁷

En ytterligere endring av nåværende strl. § 185 ble gjort i senere tid i 2009 og omfatter første ledd tredje punktum som straffer «Den som i andres nærvær forsettlig eller grovt uaktsomt fremsetter en slik ytring overfor en som rammes av denne ...». Tidligere omfattet bestemmelsen altså bare offentlige ytringer etter første ledd første punktum, men nå gjelder ikke et slikt offentlighetskrav for ytringer etter tredje punktum.⁹⁸

Oslo politidistrikt har gitt ut rapporter om anmeldt hatkriminalitet de siste årene. Hatefulle og diskriminerende ytringer er en type hatkriminalitet. Hatkriminalitet omfatter også andre straffbare forhold hvor motivasjonen for handlingen retter seg mot et av diskrimineringsgrunnlagene slik de følger av straffeloven § 185 annet ledd bokstav a-e.⁹⁹ Oslo politidistrikt fremlegger i en rapport fra 2020 flere tabeller med særlig relevant informasjon. Av disse fremkommer det at det ble registrert totalt 287 anmeldelser om hatkriminalitet i 2020 i Oslo politidistrikt, noe som er en stadig økning fra 2019, 2018 og 2017. Av de ulike forholdene om hatkriminalitet fra 2020 gjelder 62 % etnisitet, mens det i 2017 var 52 % forhold angående etnisitet av totalt 198 registrerte forhold. Tallene viser en økning både av

⁹⁵ Spurkland (2021), *Lovkommentarer til straffeloven § 185*, note 1 pkt. 1.

⁹⁶ Ot.prp. nr. 33 (2004-2005) s. 215.

⁹⁷ Prop. 66 L (2019-2020) s. 157.

⁹⁸ Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) s. 399.

⁹⁹ Se politiet.no under «*Hatkriminalitet*».

anmeldelser av hatkriminalitet totalt, samt en økning av etnisitet som grunnlag med 73 flere forhold i 2020 sammenlignet med 2017.¹⁰⁰

Hatkriminalitet basert på religion har hatt en økning på seks flere forhold fra 2017 til 2020. I 2017 utgjorde hatkriminalitet med utgangspunkt i religion 43 av forholdene mot 49 i 2020. Religion som grunnlag for hatkriminalitet utgjør 17 % av totalen som er nest mest etter etnisitet med 62 %.¹⁰¹ Tall fra 2020 og 2019 viser dessuten at anmeldelser som politiet rapporterer om ofte består av to grunnlag, et hovedgrunnlag kombinert med et annet grunnlag. I all hovedsak er det kombinasjonen etnisitet og religion som oftest fremgår i en og samme anmeldelse.¹⁰²

Av totalt 287 forhold som gjaldt hatkriminalitet i Oslo politidistrikt i 2020, utgjorde hatefulle ytringer den høyeste andelen med i alt 125 tilfeller. Slik har tendensen også vært siden 2017 frem til nå. I 2020 var altså 44 % av alle forholdene om hatkriminalitet basert på hatefulle ytringer.¹⁰³ Det understrekes flere ganger i rapporten at rapporten omhandler anmeldelser, og at det er grunn til å tro at mørketallene av hatefulle ytringer som ikke anmeldes er store.¹⁰⁴ Likevel gir informasjonen i rapporten et godt grunnlag for å se på tendensen generelt i Norge, siden Oslo politidistrikt er det største politidistriktet basert på folkemengde.¹⁰⁵

4.2 Hensyn og prinsipper i strafferetten

En rekke hensyn og prinsipper fra den alminnelige strafferetten er av betydning for oppgaven og skal kort presenteres i dette kapittelet. Flere prinsipper er av generell betydning for strafferetten, mens enkelte er av prinsipiell betydning for straffeloven § 185. Det vil i det følgende kun redegjøres for prinsippene av betydning for oppgaven.

Det første prinsippet av relevans er likhetsprinsippet. Tidligere i oppgaven er det redegjort for GrL. § 98, EMK art. 14 og SP art. 26 som alle fastslår et prinsipp om at alle mennesker skal behandles likt etter loven og setter et forbud mot forskjellsbehandling. Det kan legges til

¹⁰⁰ Politiet (2021), tabell 1 s. 10.

¹⁰¹ Politiet (2021), tabell 1 s. 10.

¹⁰² Politiet (2021), tabell 2, s. 11.

¹⁰³ Politiet (2021), tabell 8 s. 18.

¹⁰⁴ Politiet (2021), s. 7.

¹⁰⁵ Se politiet.no under «Oslo politidistrikt: Om oss».

grunn at dette er et av hovedhensynene bak vernet mot diskriminerende og hatefulle ytringer, da det ofte fremstilles slik i saker om strl. § 185 og ytringsfrihet.¹⁰⁶ Prinsippet har også flere andre sider, som at like saker skal vurderes og dømmes likt.¹⁰⁷ På denne måten har prinsippet betydning for et annet relevant hensyn, nemlig forutberegnelighet. Forutberegnelighet er et sentralt hensyn for å ivareta rettssikkerhet og går ut på at allmennheten skal ha mulighet til å forutberegne sin egen rettsstilling.¹⁰⁸

Det andre prinsippet som skal omtales er legalitetsprinsippet som følger av Grl. § 113. Det er imidlertid grunnlovsfestet et eget strafferettslig legalitetsprinsipp. Dette følger av Grl. § 96 første ledd og fastholder at «Ingen kan dømmes uten etter lov eller straffes uten etter dom». Det strafferettslige legalitetsprinsipp krever lovhjemmel ved bruk av straff. EMK oppstiller også et slikt lovkrav ved ileggelse av straff etter art. 7. Etter kapittel 3 i straffeloven som omhandler grunnvilkår for straff er det gitt uttrykk for et slikt lovkrav i strl. § 14.

Straffelovens lovkrav har ikke noe særlig selvstendig betydning og skal dermed behandles likt som Grl. § 96 og EMK art. 7.¹⁰⁹

Som nevnt i kapittel 2.1.2 om Grl. § 100 følger det et lovkrav av annet og tredje ledd når det gjelder begrensninger av ytringsfriheten. Straffeloven § 185 er et resultat av de internasjonale forpliktelsene Norge er bundet av, og som pålegger å ilegge straff ved diskriminering og forskjellsbehandling. Dermed utgjør strl. § 185 en begrensning av ytringsfriheten. I forhold til hvordan lovkravet skal anvendes, er det uttalt i forarbeidene til Grl. § 100 at «Her som ellers bør kravet til lovhjemmel nyanseres, blant annet ut fra hvor omfattende inngrep i ytringsfriheten det er tale om».¹¹⁰

Avslutningsvis skal det knyttes noen bemerkninger til prevensjonshensynet og formålet bak straff. Begrunnelsen bak straff har i lang tid vært individual- og allmennprevensjon.¹¹¹ Individualprevensjon går ut på at straff skal ha en effekt på den enkelte som fører til begrenset mulighet for gjentakelse. Allmennprevensjon går ut på at straffen skal ha en negativ effekt på

¹⁰⁶ Se nærmere under kap. 3.

¹⁰⁷ Eskeland (2018) s. 62.

¹⁰⁸ Eskeland (2018) s. 145.

¹⁰⁹ Matningsdal (2021), *Norsk lovkommentar til straffeloven § 14*, note 90.

¹¹⁰ Innst.S. nr. 270 (2003-2004) kapittel 4 s. 17.

¹¹¹ Eskeland (2018) s. 51-52.

allmennheten i den forstand å minske antall straffbare handlinger. Ut ifra disse hensynene kan en si at straff har som formål å ha en preventiv innvirkning på mennesker, all den tid straffesanksjonene skal ha en avskrekkende effekt.¹¹²

4.3 Vilkårene etter straffeloven § 185

Før vilkårene i strl. § 185 skal gjøres rede for, må bestemmelsen presenteres i sin helhet:

Med bot eller fengsel inntil 3 år straffes den som forsettlig eller grovt uaktsomt offentlig setter frem en diskriminerende eller hatefull ytring. Som ytring regnes også bruk av symboler. Den som i andres nærvær forsettlig eller grovt uaktsomt fremsetter en slik ytring overfor en som rammes av denne, jf. annet ledd, straffes med bot eller fengsel inntil 1 år.

Med diskriminerende eller hatefull ytring menes det å true eller forhåne noen, eller fremme hat, forfølgelse eller ringeakt overfor noen på grunn av deres

- a) hudfarge eller nasjonale eller etniske opprinnelse,
- b) religion eller livssyn,
- c) seksuelle orientering,
- d) kjønnsidentitet eller kjønnsuttrykk, eller
- e) nedsatte funksjonsevne.

Strafferetten oppstiller i hovedsak fire ufravikelige vilkår for straff. Det første vilkåret er at gjerningsbeskrivelsen i en bestemmelse i straffeloven må være overtrådt objektivt. Det andre vilkåret er at det må foreligge fravær av straffrihetsgrunner.¹¹³ De mest sentrale straffrihetsgrunnene er nødrett, nødverge og selvtekt.¹¹⁴ Det tredje vilkåret er at det må

¹¹² Eskeland (2018) s. 54-55.

¹¹³ Eskeland (2018) s. 72.

¹¹⁴ Nevnte straffrihetsgrunner følger av straffeloven §§ 17, 18 og 19.

foreligge subjektiv skyld. Det fjerde vilkåret er at tilregnelighet må foreligge i øyeblikket for lovbruddet.¹¹⁵

Straffeloven § 185 oppstiller tre objektive vilkår. Vilkårene vil presenteres og bli redegjort for i hvert sitt underkapittel fordi det anses mest hensiktsmessig. Det vil i underkapittel 4.3.4 knyttes noen bemerkninger til skyldkravene i bestemmelsen. De to øvrige vilkårene for straff, straffrihetsgrunnene og tilregnelighet, vil ikke bli videre drøftet i oppgaven.

4.3.1 En ytring må være fremsatt enten «offentlig» eller i «andres nærvær» overfor en som rammes av denne

Det første vilkåret går ut på at en ytring må være fremsatt enten «offentlig» eller i «andres nærvær» overfor en som rammes av denne, jf. første ledd. Vilkåret stiller opp to alternativer til hvem og hvor ytringen må fremsettes, og er oppfylt så lenge ytringen er fremsatt på en slik måte at et av alternativene er oppfylt.

Første alternativ går ut på at ytringen må være fremsatt «offentlig». Straffeloven § 10 oppstiller en definisjon av hva som menes med offentlig. Første ledd tar for seg forklaringen av offentlig sted. Det følger av bestemmelsen at «Med offentlig sted menes et sted bestemt for alminnelig ferdsel eller et sted der allmennheten ferdes». Annet ledd inneholder definisjonen av hva som menes med en offentlig handling. Av annet ledd første punktum fremgår det at «En handling er offentlig når den er foretatt i nærvær av et større antall personer, eller når den lett kunne iakttas og er iakttatt fra et offentlig sted». Første ledd er dermed av liten betydning all den tid å fremsette en ytring utgjør en handling som reguleres av annet ledd.

Annet ledd annet punktum er av særlig betydning for denne oppgaven da det spesifikt gjelder ytringer som er fremsatt offentlig. Det følger av bestemmelsen at «Består handlingen i fremsettelse av en ytring, er handlingen også offentlig når ytringen er fremsatt på en måte som gjør den egnet til å nå et større antall personer», jf. annet ledd annet punktum. Det er altså to momenter som må vurderes for å avgjøre om en ytring er fremsatt offentlig. Det skal først redegjøres for det første momentet som innebærer om ytringen «er egnet» til å nå ut til flere mennesker. Deretter skal det gjøres rede for det andre momentet som gjelder antall personer ytringen må fremsettes ovenfor.

¹¹⁵ Eskeland (2018) s. 73.

Angående første moment som omhandler om ytringen «er egnet» til å nå ut til flere personer er det verdt å bemerke at slik ordlyden er skrevet, er det ikke avgjørende at ytringen faktisk *må* nå ut til flere. Det er nok at muligheten for at det nås ut til flere er til stede.

Formidlingsformen er heller ikke viktig, det betyr at ytringen kan fremsettes både skriftlig og muntlig, men også gjennom bilder, tegn og symboler.¹¹⁶

Når det gjelder antall personer ytringen må fremsettes ovenfor, fremgår det av bestemmelsen at det må «nå ut til et større antall personer». Ordlyden er vagt formulert, men det kan legges til grunn at det må gjelde flere enn en person. Nøyaktig hvor mange det må være for å oppnå offentlighetskriteriet er ikke fastslått i ordlyden. Det følger imidlertid av forarbeidene at det må gjelde 20-30 personer.¹¹⁷ Dette er således ikke en grense som er fulgt i praksis. I en Høyesterettsdom fra 1980 som omhandler en narkotikaforbrytelse, kommer retten til at 15-20 personer var å anse som et større antall personer, men at dette var et grensetilfelle.¹¹⁸ Den nedre grense er ikke fastsatt, men i en annen dom, Rt. 1995 s. 304, er det fastslått at seks personer ikke kan anses som et større antall personer. Dommen gjaldt overtredelse av strl. § 329 første ledd av 1902 der en person nektet å fjerne seg fra en miljøvernaksjon sammen med fem andre mennesker. Tiltalte ble frifunnet da seks personer ikke var nok. Høyesterett fastslår i dommen at «Hva som ligger i uttrykket et større antall personer, må vurderes i forhold til det enkelte straffebud der uttrykket fremkommer».¹¹⁹ Ut ifra dommen kan det antas at vurderingen av hva som inngår i uttrykket større antall personer, er et relativt uttrykk som må vurderes konkret for hver enkelt bestemmelse og faktum.

Andre alternativ går ut på at en ytring må være fremsatt i «andres nærvær» overfor en som rammes av denne. Etter dette alternativet foreligger det ikke et offentlighetskrav, slik at ytringen kan være fremsatt overfor en mindre mengde mennesker og i mer private situasjoner. Strafferammen er dermed lavere enn ved offentlige ytringer, da omfanget av eventuell skade er minsket.¹²⁰ Den ytringen som blir fremsatt må eksponeres overfor en person eller flere som rammes av den spesifikke ytringen. At en person tilfeldig hører ytringen som blir fremsatt og

¹¹⁶ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 164.

¹¹⁷ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 409.

¹¹⁸ Rt. 1980 s. 48 avsnitt 51 sett i sammenheng med redegjørelsen til Høyesterett.

¹¹⁹ Rt. 1995 s. 304, s. 305.

¹²⁰ Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) s. 399.

rammes av denne, holder ikke. Videre må en eller flere mennesker være i «nærvær» av ytringen som fremsettes, altså minst et vitne og ikke kun fornærmede selv. Det antas at det er tilstrekkelig at vitnet eller vitnene har en rimelig mulighet til å være i nærvær av ytringsfremsettelsen. Det foreligger ikke krav om at vitnet må høre eller lese ytringen.¹²¹

Av rettspraksis i forhold til dette alternativet, kan det nevnes to lagmannsrettsdommer. I den første dommen fra 2019 ble det skrevet lapper som ble festet på døren til et homofilt par hvor det ble gitt uttrykk for hatefulle ytringer mot deres legning. Det var ingen utover det aktuelle paret som så lappene, og tiltalte ble av den grunn frifunnet. Retten kom til at alternativet «i andres nærvær» ikke var oppfylt. Det var uten betydning at det var to personer som leste lappene all den tid ytringene gjaldt dem begge. Retten brukte plasseringen av bestemmelsen om hatefulle ytringer, i kapittelet om vernet av den offentlige ro, orden og sikkerhet, som støtte for sin oppfatning.¹²² Plasseringen av bestemmelsen i dette kapittelet, underbygger kravet om at det må være andre vitner til ytringen enn de som rammes av ytringen selv, for at det skal være et vern av offentlig interesse.¹²³

I en annen dom hadde domfelte fremmet flere hatefulle ytringer overfor en kvinne som var gravid og av afrikansk opprinnelse. Domfelte hadde blant annet spurt kvinnen om det var «en ape inni der» og «hvor mange aper har du i magen». Ytringen ble fremsatt i nærvær av flere barn. Lagmannsretten uttalte i forhold til nærværalternativet at det var en skjerpene omstendighet at ytringene ble fremsatt i nærvær av flere barn. Dette ble fastslått selv om det var knyttet usikkerhet rundt hvorvidt barna forsto uttalelsene eller ikke.¹²⁴

Av disse to dommene kan det se ut til at nærværalternativet kun er oppfylt når ytringen som rammer noen også er blitt fremsatt med andre personer som vitne. Det kreves ikke at ytringen er forstått av vitnene. Videre kreves det at personer som ikke er direkte berørt av ytringen må bli eksponert for uttalelsene. Det holder ikke at en ytring som rammer flere personer kun er lest av de rammede.

¹²¹ Spurkland (2021), *Lovkommentarer til straffeloven § 185*, note 4 pkt. 2.

¹²² LB-2019-3868.

¹²³ Se nærmere under kapittel 4.1

¹²⁴ LB-2017-39052.

4.3.2 Ytringen må være «diskriminerende eller hatefull»

Annet ledd i bestemmelsen oppstiller det andre vilkåret som går ut på at ytringen som blir fremsatt må være «diskriminerende eller hatefull». Betydningen av dette vilkåret er nærmere forklart i annet ledd, «Med diskriminerende eller hatefull ytring menes det å true eller forhåne noen, eller fremme hat, forfølgelse eller ringeakt overfor noen på grunn av deres ...» deretter følger det bestemte kriterier i bokstav a til e. Det sentrale i dette vilkåret er imidlertid hva som må til for at en ytring anses for å være «diskriminerende eller hatefull».

Ordlyden i annet ledd gir ikke noen nærmere forklaring på hva som ligger i begrepene hatefull og diskriminerende ytring, men ytringen må true, forhåne, fremme hat, forfølgelse eller ringeakt for at vilkåret skal bli oppfylt. Uttrykkene kan være vanskelig å forstå helt presist. I rettspraksis er det uttalt at uttrykkene kan gli noe over i hverandre.¹²⁵ Begrepet true går ut på at det må foreligge en eller annen trussel mot en person. Generelt sett er trusler gjort straffbart etter strl. § 263. Det å forhåne noen kan forstås på samme måte som det å fornærme noen eller støte noen. Ytringer som har med fornærmelse å gjøre retter seg mer mot de subjektive følelsene hos rammede og kan være vanskelig å anvende i praksis. Hva som ligger i det å fremme hat, forfølgelse eller ringeakt er vanskelig å definere presist. Det som imidlertid kan legges til grunn er at begrepene kun kan anvendes i grove tilfeller. I Leserbrevdommen er det uttalt at «Uttrykkene «hat» og «forfølgelse» viser klart at uttalelsen må utsette for virkninger av en viss styrke, men også «ringeakt» er et sterkt uttrykk og kan ikke omfatte enhver nedvurdering».¹²⁶

For å fastsette meningsinnholdet i ytringer er det behov for å tolke disse. På den måten kan en finne ut om ytringen diskriminerer eller er hatefull. Det er i rettspraksis utviklet en rekke tolkningsprinsipper ved spørsmål om en ytring er diskriminerende eller hatefull. For å få prinsippene klart og tydelig frem, vil det i neste delkapittel bli foretatt en redegjøring av tolkningsprinsippene som er utviklet i rettspraksis.

¹²⁵ Rt. 1997 s. 1821 side 1826.

¹²⁶ Rt. 1978 s. 1072 side 1076.

4.3.2.1 Tolkingsprinsipper formulert av Høyesterett

Høyesterett har full kompetanse når det gjelder tolkning av om ytringer faller under anvendelsesområdet til strl. § 185, da tolkningen er en del av rettsanvendelsen. Høyesterett er dermed ikke bundet av vurderingen som foreligger i de lavere rettsinstanser.¹²⁷

Det første tolkningsprinsippet som er fastlagt i en rekke dommer er at ytringer må tolkes ut fra hvordan en alminnelig leser eller tilhører oppfatter uttalelsen. Dette er lagt til grunn i Rt. 1997 s. 1821 på side 1826 og er fastholdt i senere rettspraksis, blant annet i Dørvaktdommen fra 2012.¹²⁸ Ved at en tar utgangspunkt i en alminnelig tilhører vil det føre til en mer objektiv tolkning. Det motsatte hadde vært hvis en person uttalte hatefulle ytringer om innvandrere foran en samling av mennesker som deler samme synspunkt. Dette kan for eksempel være i form av å være med i en type demonstrasjon eller gruppe som er imot innvandrere i Norge. Menneskene i en slik gruppe ville ikke hatt et objektivt synspunkt på uttalelser av den typen på grunn av deres personlige engasjement for saken. Det er rimelig å anta at gruppen dermed ville tolket ytringene fra et subjektivt ståsted.

I Dørvaktsaken er det fastslått et ytterligere tolkningsprinsipp som går ut på at «Ved korte, muntlige uttalelser vil tilhørernes umiddelbare forståelse ...» legges til grunn.¹²⁹ Dette forklares nærmere i samme avsnitt som at det er den umiddelbare oppfatningen av ytringen som skal legges til grunn, uten noe videre «tankemessig bearbeidelse».¹³⁰ Dette tolkningsprinsippet glir noe over i et annet tolkningsprinsipp som kan kalles for et forsiktighetsprinsipp. Dette prinsippet er redegjort for i forarbeider som tilsier at det kun er den eksplisitte ytringen som skal legges til grunn. Det er ikke anledning til å legge til ytterligere meningsinnhold enn det som faktisk er uttalt. Hvis dette likevel gjøres, må det foreligge rimelig høy sannsynlighet for at ytterligere meningsinnhold kan hentes ut fra sammenhengen.¹³¹ I Boot Boys saken blir tolkningsprinsippet begrunnet i en rekke hensyn. Flertallet legger vekt på at en utvidende tolkning av en ytring vil kunne undergrave hensynet til rettssikkerhet og forutberegnelighet. Førstvoterende uttaler i så hensende at «I forhold til

¹²⁷ Rt. 1997 s. 1821 side 1826.

¹²⁸ Rt. 2012 s. 536 avsnitt 18.

¹²⁹ Rt. 2012 s. 536 avsnitt 19.

¹³⁰ Rt. 2012 s. 536 avsnitt 19.

¹³¹ Ot.prp. nr. 33 (2004-2005) s. 189.

straffbare ytringer må poenget være at man bare kan straffes for det man har uttalt, ikke hva man kunne tenkes å ha uttalt».¹³²

I Rt. 2002 s. 1618 fastlegger Høyesterett et tolkningsprinsipp som i senere dommer har blitt kalt for det kontekstuelle tolkningsprinsipp.¹³³ Prinsippet går ut på at en ytring må «... tolkes i lys av de ytre omstendigheter den fremsettes under».¹³⁴ Derav navnet det kontekstuelle tolkningsprinsipp, ettersom uttalelsen må settes i en kontekst. Vigridsaken gjaldt uttalelser som var gitt i et intervju i en avis som omhandlet jøder. I dommen blir det kontekstuelle tolkningsprinsipp anvendt, og uttalelsen må etter dette «... sees samlet og i sammenheng med reportasjen for øvrig».¹³⁵ Dette gjenspeiler også et annet tolkningsprinsipp som er anvendt i flere dommer som går ut på at det i saker hvor det foreligger flere uttalelser, skal disse tolkes i sammenheng og ikke isolert hver for seg.¹³⁶

Nå som tolkningsprinsippene er fremlagt, er det nødvendig å se på hvor terskelen for straffbare hatefulle ytringer er lagt. Dette skal drøftes nærmere i neste underkapittel, før det deretter skal pekes på konkrete momenter av betydning for om ytringen kan anses for å være straffbar eller ikke.

4.3.2.2 Terskelen for hatefulle ytringer

Det ble tidlig fastslått at bestemmelsen om hatefulle ytringer i straffeloven kun rammet «... ytringer av kvalifisert krenkende karakter ...».¹³⁷ I Leserbrevidommen uttaler førstvoterende at «... de skadevirkninger en uttalelse utsetter grupper eller personer som nevnt i § 135a for, må være av kvalifisert art for at bestemmelsen skal bringes til anvendelse».¹³⁸ I Rt. 1997 s. 1821 (Hvit Valgallianse) blir det på side 1826 uttalt av Høyesterett at «Det dreier seg imidlertid om sterke karakteristikker – og i rettspraksis er det lagt til grunn at det er de grove forhold som rammes». Høyesterett viser her til begrepene som følger av strl. § 185 annet ledd, og mener at

¹³² Rt. 2002 s. 1618 side 1627.

¹³³ Se f.eks Rt. 2012 s. 536 avsnitt 19.

¹³⁴ Rt. 2002 s. 1618 side 1627.

¹³⁵ Rt. 2007 s. 1807 avsnitt 39.

¹³⁶ Se f.eks Rt. 1981 s. 1305 side 1314 og Rt. 2012 s. 536 avsnitt 19.

¹³⁷ Ot.prp. nr. 29 (1980-1981) s. 13.

¹³⁸ Rt. 1978 s. 1072 side 1076.

begrepene skal gi uttrykk for at det er grove forhold som rammes etter bestemmelsen, og at mildere forhold faller utenfor anvendelsesområdet.

Etter uttalelsene i både forarbeider og rettspraksis kan terskelen for å vurdere hatytringer som straffbare synes å være satt nokså høyt. Den høye terskelen er blitt diskutert i forarbeider. I etterkant av dom i saken *Boot Boys* (Rt. 2002 s. 1618), som er omtalt flere ganger i oppgaven, ble Grl. § 100 endret.¹³⁹ I *Boot Boys* dommen ble tiltalte frikjent for å ha ytret seg om jøder og innvandrere. På grunn av frikjennelsen uttalte FNs Rasediskrimineringskomité seg om saken. Komiteen konkluderte med at Høyesteretts vurdering av saken *Boot Boys* førte til overtredelse av bestemmelser som fremgår av RDK, henholdsvis artikkel 4 og 6.¹⁴⁰

I forbindelse med endringen av Grunnloven § 100 fremheves det i forarbeidene viktigheten med at «... straffeloven § 135 a setter nødvendige grenser for kvalifisert krenkende uttalelser som hetser minoritetene. Flertallet understreker i denne sammenheng at terskelen for hva som kan regnes som kvalifisert krenkende uttalelser i rettspraksis kan synes noe høy».¹⁴¹

Uttalelsen knytter seg til *Boot Boys* dommen. Det kan etter dette legges til grunn at terskelen for straffbare hatytringer fortsatt skal være høy, men at terskelen skal lempes noe.

Den høye terskelen for å straffe noen for å fremlegge hatefulle ytringer kommer av at hensynet til ytringsfriheten står sterkt. Det vil måtte skje en avveining mellom hensynet til ytringsfrihet og diskrimineringsvernet. Ved å straffe alle hatefulle ytringer, uansett grad, ville det være med på å undergrave ytringsfriheten. Det er derfor ytringen må være av kvalifisert krenkende karakter for å falle inn under anvendelsesområde til strl. § 185. Forarbeider og rettspraksis oppstiller en rekke momenter av betydning i vurderingen av om en hatefull ytring kan straffes. Momentene vil bli redegjort for nærmere i neste delkapittel.

4.3.2.3 Momenter av betydning for om en ytring er straffbar eller ikke

Det følger flere momenter av forarbeider og rettspraksis som er relevant når en drøfter grensen for om en ytring er av kvalifisert krenkende karakter. Det første momentet gjelder ytringens grovhet. I *Vigridsaken* uttaler Høyesterett «... at selv om toleransen for ytringer som gir uttrykk for holdninger som for de fleste vil være uakseptable, skal være vid, er det en

¹³⁹ Ot.prp. nr. 33 (2004-2005) s. 179.

¹⁴⁰ Rundskriv G-2005-11 pkt. 2 og 3.

¹⁴¹ Ot.prp. nr. 33 (2004-2005) s. 179.

grense for hvor grove krenkelser samfunnet skal tolerere i det offentlige rom». ¹⁴² Høyesterett fastslår her et vurderingsmoment som dreier seg om graden av ytringens grovhet. Uttalelsen tilsier at terskelen for straffbare ytringer fortsatt er høy, men at ved vurderingen av spørsmålet må en ta hensyn til hvor grov ytringen er.

Et annet relevant moment følger av Dørvaktdommen. Høyesterett konstaterte i denne saken at den aktuelle uttalelsen kun var ment som en nedvurdering av en gruppes menneskeverd, og at slike uttalelser ikke har «... noe til felles med den kjerneverdi ytringsfriheten skal beskytte, nemlig det frie ordskiftet». ¹⁴³ Ytringen i denne saken var rettet mot en dørvakt på et utested, der tiltalte mente at dørvaktens dømmekraft var svekket på grunn av «hans rasemessige bakgrunn», og tiltalte fremsatte ytringer som «jævla neger» og «jævla svarting». ¹⁴⁴ I en annen dom, HR-2018-674-A (Krangel), ble lignende ytringer fremsatt under en krangel mellom tiltalte og fornærmede i offentlighet, der tiltalte gjentatte ganger omtalte fornærmede som «jævla neger». ¹⁴⁵ I dommen legges det vekt på at den konkrete uttalelsen er fremmet i ren sjikanehensikt, og sammenligner saksforholdet med Dørvaktsaken. ¹⁴⁶ Høyesterett konkluderer med at «Terskelen for straffbarhet ligger uansett lavere i saker hvor ytringen er fremsatt utelukkende i en sjikanøs sammenheng, nettopp fordi vi er utenfor kjerneområdet for ytringsfriheten». ¹⁴⁷ Etter Dørvakt og Krangeldommen følger det dermed et moment som gjelder måten ytringen er fremsatt på. Gjelder det uttalelser som er fremsatt med bakgrunn av ren sjikane, taler dette for at ytringen er av kvalifisert krenkende grad. Det samme gjelder ytringer som kun er ment å nedvurdere menneskeverdet til en gruppe. Hovedpoenget ligger i om ytringen er utenfor eller innenfor kjerneområdet for ytringsfriheten.

I Krangeldommen anvender Høyesterett et vurderingsmoment avslutningsvis i sitt resonnement hvor det uttales at «Terskelen for hvilke ytringer som rammes må likevel bli høyere når fornærmede, som her, bidrar til konflikten». ¹⁴⁸ Det kan ut ifra denne uttalelsen

¹⁴² Rt. 2007 s. 1807 avsnitt 37.

¹⁴³ Rt. 2012 s. 536 avsnitt 38.

¹⁴⁴ Rt. 2012 s. 536 avsnitt 11.

¹⁴⁵ HR-2018-674-A avsnitt 9.

¹⁴⁶ HR-2018-674-A avsnitt 15.

¹⁴⁷ HR-2018-674-A avsnitt 16.

¹⁴⁸ HR-2018-674-A avsnitt 21.

forstås slik at en skal vektlegge hvorvidt fornærmede er involvert i hendelsen på den måten at det oppstår en konflikt. Ved et slikt tilfelle vil terskelen for straff bli høyere.

Det kan utledes enda et vurderingsmoment fra Dørvaktsaken. Som tidligere nevnt gjelder dommen en hendelse der fornærmede blir utsatt for hatefulle ytringer under sitt arbeid som dørvakt på et utested. Høyesterett uttaler i den forbindelse hvilken betydning yrket til den fornærmede har. Det fremgår av uttalelsene at Høyesterett anser saksforholdet for å være en del av samfunnslivet der hatefulle og diskriminerende uttalelser ofte blir fremsatt.

Førstvoterende mener at straffeloven § 185 ville fått svekket betydning på et slikt utsatt samfunnsområde, hvis yrkesutøvere i servicenæringene ikke var vernet mot slike krenkende utsagn som i saken.¹⁴⁹ Det kan etter dette legges til grunn at Høyesterett anser fornærmedes yrke og hvor utsatt yrkesutøverne er for diskriminerende utsagn og krenkelser, som et vurderingsmoment av betydning.

I Boot Boys dommen blir et ytterligere moment vurdert som gjelder betydningen av ytringer som oppfordrer til integritetskrenkelser. Høyesterett fastslår at «Utsagn som oppfordrer eller gir tilslutning til integritetskrenkelser, vil kunne være av en slik karakter». Det siktes da til terskelen om kvalifisert krenkende karakter.¹⁵⁰ I Vigridsaken blir også dette momentet vurdert. Førstvoterende finner det klart at uttalelsene som er fremsatt i saken blant annet innebærer trusler om vold, og konkluderer med bakgrunn i det at uttalelsene er av kvalifisert krenkende karakter.¹⁵¹ Ytringer som innebærer oppfordring eller trusler om vold/integritetskrenkelser vil etter dette være et vurderingsmoment av betydning.

Høyesterett har i enkelte dommer fastlagt et moment som gjelder betydningen av hvor konkrete uttalelsene er. I Vigrid og Boot Boys dommene drøftes det omkring ytringens konkrete innhold.¹⁵² I Boot Boys dommen uttaler førstvoterende at saksforholdet ikke gjelder ytringer som konkret nevner tiltak mot jøder og innvandrere i samfunnet. Flertallet i saken kommer til at forholdet ikke rammes av daværende strl. § 135 a.¹⁵³ I Vigridsaken legger Høyesterett vekt på at ytringen omhandler konkrete tiltak som at jødene skal «renskes ut».

¹⁴⁹ Rt. 2012 s. 536 avsnitt 39.

¹⁵⁰ Rt. 2002 s. 1618 side 1624.

¹⁵¹ Rt. 2007 s. 1807 avsnitt 41-42.

¹⁵² Rt. 2002 s. 1618 side 1629, Rt. 2007 s. 1807 avsnitt 44-45.

¹⁵³ Rt. 2002 s. 1618 side 1629.

Høyesterett konkluderer med at ytringen er straffbar.¹⁵⁴ Det kan etter nevnte dommer utledes et vurderingsmoment som går ut på at særlig konkrete ytringer trekker i retning mot straff, mens ytringer som ikke er særlig konkrete trekker i motsatt retning.

I Løpeseddeldommen fastslår Høyesterett et moment når det uttales at «Likevel vil holdbarheten av uttalelsene kunne være et moment i den helhetsvurdering som avgjør om bestemmelsen er overtrådt i det enkelte tilfelle».¹⁵⁵ Begrepet holdbarhet kan forstås med gyldighet eller sannhet. En holdbar ytring vil være en ytring som er sann, og ikke uriktig. Det fastslås imidlertid på samme side i dommen at ved vurderingen av grove ytringer som er generelt krenkende overfor en folkegruppe, vil momentet om holdbarhet ha liten betydning. Bakgrunnen for dette kan være at generelle utsagn ofte ikke bunner i en konstaterbar sannhet, men gir heller uttrykk for en personlig mening, og meninger av slik art er vanskelig å fastslå som enten sanne eller uriktige.

Det fremgår også enkelte momenter av forarbeider. Et moment som blir omtalt i forarbeidene er i hvilken grad ytringens fremsettelse i privat sammenheng har betydning. Departementet mener at «Straffeloven § 135 a bør ikke ramme ytringer som fremsettes i rent private sammenhenger, dersom ytringen ikke oppfattes av andre og heller ikke er egnet til det».¹⁵⁶ Bakgrunnen for dette er at departementet mener at hensynet til ytringsfrihet veier tyngre enn diskrimineringshensynet i helt private situasjoner. Eksempler på situasjoner som blir brukt er private samtaler innad en vennegjeng eller i et privat selskap.¹⁵⁷ Det er flere grunner som støtter dette momentet. Blant annet at strl. § 185 i hovedsak skal verne offentlige interesser, som er omtalt nærmere i kapittel 4.1. Dette momentet taler for at ytringer fremsatt i private sammenhenger med lite publikum ikke kan anses for å oppfylle «terskelen kvalifisert krenkende karakter».

4.3.3 Ytringen må diskriminere utfra bestemmelsens kriterier

Det tredje vilkåret henger nært sammen med det andre vilkåret som ble redegjort for i kapittel 4.3.2 om at ytringen må «diskriminere eller være hatefull». Vilråene henger sammen fordi ytringen må diskriminere eller være hatefull utfra et av bestemmelsens

¹⁵⁴ Rt. 2007 s. 1807 avsnitt 45-46.

¹⁵⁵ Rt. 1981 s. 1305 side 1315.

¹⁵⁶ Ot.prp. nr. 33 (2004-2005) s. 187.

¹⁵⁷ Ot.prp. nr. 33 (2004-2005) s. 187.

diskrimineringsgrunnlag. Grunnlagene som omfattes av bestemmelsen er «hudfarge eller nasjonale eller etniske opprinnelse» (bokstav a), «religion eller livssyn» (bokstav b), «seksuelle orientering» (bokstav c), «kjønnsidentitet eller kjønnsuttrykk» (bokstav d), eller «nedsatte funksjonsevne» (bokstav e). Det vil videre i kapittelet kun omhandle bokstav a og b da oppgaven er avgrenset til de to gruppene.

Det er redegjort for hva som ligger i at ytringen må være diskriminerende eller hatefull. I dette delkapittelet vil det forklares nærmere hva som ligger i begrepene etnisitet og religion. Vilkåret som skal omtales er oppfylt når et utsagn diskriminerer eller er hatefull på grunn av noens etnisitet eller religion, eller en kombinasjon av grunnlagene.

Likestillings- og diskrimineringsloven § 6 første ledd annet punktum fastslår at «Med etnisitet menes blant annet nasjonal opprinnelse, avstamning, hudfarge og språk». Som nevnt gjelder strl. § 185 annet ledd bokstav a «hudfarge eller nasjonale eller etniske opprinnelse». Ut ifra definisjonen som følger av likestillings- og diskrimineringsloven § 6 vil etnisitet dekke både alternativene om hudfarge og nasjonal opprinnelse. Derfor kan en spørre om strl. § 185 annet ledd bokstav a kun trenger å verne om etnisitet, da begrepet er svært omfattende, og det kan bli overflødig å nevne ytterligere grunnlag.

Det ble diskutert omkring begrepet «etnisitet» i forarbeidene til den opphevede diskrimineringsloven.¹⁵⁸ Departementets vurdering var at det kom til å bli vanskelig å formulere en presis definisjon av etnisitet som kunne følge av loven.¹⁵⁹ I forarbeidene blir det uttalt at begrepet etnisitet både har en subjektiv og objektiv side. Den subjektive siden knytter seg til elementer som for eksempel kultur, språk og verdisyn. Den objektive siden omhandler de mer konstaterbare elementene som fødested, oppvekststed, religion og språk med videre. Den subjektive og objektive siden kan ofte gli over i hverandre, og her er språk nevnt som et element for begge sider.¹⁶⁰

I forarbeidene til likestillings- og diskrimineringsloven er det konstatert at etnisitet er et begrep som skal ha vid betydning. Videre er det fastslått at begrepet etnisk opprinnelse faller

¹⁵⁸ Lov 3. juni 2005 nr. 33 om forbud mot diskriminering på grunn av etnisitet, religion mv. (diskrimineringsloven).

¹⁵⁹ Ot.prp. nr. 33 (2004-2005) s. 87.

¹⁶⁰ Ot.prp. nr. 33 (2004-2005) s. 87-88.

inn under begrepet etnisitet.¹⁶¹ I strl. § 185 er altså etnisk opprinnelse brukt i ordlyden, men etter forarbeidene til likestillings- og diskrimineringsloven vil etnisitet og etnisk opprinnelse overlape hverandre. Dette ble også slått fast i forarbeidene til den opphevede diskrimineringsloven.¹⁶² Det kan også leses ut fra forarbeidene at blant annet hudfarge og nasjonal opprinnelse, som nevnes som grunnlag i strl. § 185 annet ledd bokstav a, ikke er ment å være selvstendige grunnlag for diskriminering, men at en må se de i «... sammenheng med etnisitet for å omfattes av diskrimineringsvernet».¹⁶³

I forhold til begrepet religion var departementet i forarbeidene til diskrimineringsloven uenige med utvalgets uttalelser. Utvalget mente at religion var et element som inngikk i etnisitetsbegrepet og at det bare var religiøs diskriminering som ga uttrykk for etnisk diskriminering som ble rammet av loven. Departementets uenighet gikk ut på at en slik forståelse av diskriminering med bakgrunn i religion ville skape uklarhet og vanskeligheter i forhold til det å trekke grenser. Departementet mente at det kunne føre til urimelige konklusjoner.¹⁶⁴ I forarbeidene til likestillings- og diskrimineringsloven er departementets syn videreført ved at det ikke stilles krav om at diskriminering basert på religion må ha en sammenheng med etnisitet.¹⁶⁵ Dette understøttes videre ved at religion er fastslått å være et selvstendig grunnlag når det gjelder diskrimineringsvern. Det vil si at hatefulle eller diskriminerende ytringer om religion er vernet uansett om krenkelsen er knyttet til etnisitet eller ikke.¹⁶⁶

Det er nærliggende å legge til grunn at strl. § 185 annet ledd bokstav a er formulert etter RDK art. 1 som bruker begrepene «rase, hudfarge, avstamning eller nasjonal eller etnisk opprinnelse». Ettersom RDK var bakgrunnen til at strl. § 135 a ble tilføyd, er det grunn til å tenke at utformingen og formuleringen som følger av RDK har hatt stor påvirkning på de norske bestemmelsene som skal gi forbud mot diskriminering, deriblant strl. § 185.

¹⁶¹ Prop.81 L (2016-2017) s. 82.

¹⁶² Ot.prp. nr. 33 (2004-2005) s. 88.

¹⁶³ Prop.88 L (2012-2013) s. 69.

¹⁶⁴ Ot.prp. nr. 33 (2004-2005) s. 90.

¹⁶⁵ Prop.81 L (2016-2017) s. 84.

¹⁶⁶ Prop.88 L (2012-2013) s. 176.

I den tidligere diskrimineringsloven ble både hudfarge, etnisitet og nasjonal opprinnelse nevnt i § 1. I den nye likestillings- og diskrimineringsloven blir kun etnisitet nevnt. Etter denne lovens definisjon av etnisitet kan det se ut til at begrepene hudfarge og nasjonal opprinnelse som følger av strl. § 185 er overflødig i dagens lovverk. Videre kan det legges til grunn at diskriminering av religion krever et eget vern etter strl. § 185 ettersom det er konstatert at diskriminering basert på religion ikke har sammenheng med etnisitet.

4.3.3.1 Er det nødvendig med et særskilt vern for gruppene nevnt i straffelovens § 185 annet ledd bokstav a og b?

Det er i kapittelet ovenfor redegjort for begrepene «etnisitet» og «religion». I følgende kapittel skal det drøftes om det er nødvendig med et særskilt vern for gruppene nevnt i strl. § 185 annet ledd bokstav a og b. Det har nemlig vært diskutert i forarbeider hvorfor vernet etter strl. § 185 kun omfatter særskilte grupper i stedet for allmennheten generelt. Det må imidlertid påpekes at dette synspunktet ble fremmet av mindretallet som også stemte for å oppheve strl. § 185 i sin helhet. Til tross for at synspunktet til mindretallet ikke ble videreført, oppstilles det et interessant spørsmål omkring bestemmelsen. Det skal knyttes noen bemerkninger til argumentene bak mindretallets synspunkt i dette underkapittelet.¹⁶⁷

Medlemmene av mindretallet «... stiller seg videre uforstående til hvorfor vernet mot hatefulle ytringer kun skal omfatte visse, nærmere definerte grupper i samfunnet».¹⁶⁸ Mindretallet mener at ytringer kan være «like hatefulle eller skadelige» overfor hvem som helst, og at det ikke bare er gruppene vernet etter strl. § 185 som trenger et slikt vern mot hatefulle ytringer.¹⁶⁹ Etter deres syn er strl. § 185 en problematisk bestemmelse når en ser til prinsippet etter GrL § 98 om at alle skal være like for loven. Mindretallet mener at et allment vern etter strl. § 185 vil være mer «treffsikkert, rettssikkert og demokratisk».¹⁷⁰ Det en kan spørre seg om er om argumentene fremlagt av mindretallet er holdbare sett ut ifra dagens rettskildebilde og samfunnssituasjon.

Det er allmenkjent at det ikke bare er gruppene vernet etter strl. § 185 som blir utsatt for hatefulle ytringer. Hvem som helst kan bli utsatt for trusler og hets, med bakgrunn i noe helt

¹⁶⁷ Innst.41 L (2020-2021) kapittel 8.

¹⁶⁸ Innst.41 L (2020-2021) kapittel 8, 11. avsnitt.

¹⁶⁹ Innst.41 L (2020-2021) kapittel 8, 11. avsnitt.

¹⁷⁰ Innst.41 L (2020-2021) kapittel 8, 13. avsnitt.

annet enn diskrimineringsgrunnlagene som fremkommer av strl. § 185. Enkelte typer ytringer vil imidlertid kunne rammes av andre bestemmelser i straffeloven, for eksempel bestemmelsen om trusler som følger av strl. § 263. Ikke alle ytringer som bærer preg av hets eller fornærmelse rammes av bestemmelser i straffeloven. En slik praksis ville ført til at ytringsfriheten hadde blitt undergravd.

Bakgrunnen for at diskrimineringsgrunnlagene etnisitet og religion er vernet etter straffeloven § 185 er fordi at gruppene historisk sett har vært utsatt for diskriminering.¹⁷¹ Redegjørelsen i kapittel 4.1 viser at dette fortsatt skjer i form av hatefulle og diskriminerende ytringer. Ved at RDK art. 4 bokstav a og SP art. 20 nr. 2 pålegger statene å forby slike ytringer, er Norge forpliktet til å ha en bestemmelse som § 185. I rettspraksisen som foreligger vedrørende § 185 ser en at i flere saker er det ytringsfriheten og diskrimineringsvernet som veies opp mot hverandre. Diskrimineringsvernet ville ikke, i like stor grad, gjort seg like gjeldende hvis strl. § 185 beskyttet alle mennesker på et generelt grunnlag. Utover dette kan en ut fra offentlighetsvilkåret i strl. § 185 første ledd sett i sammenheng med bestemmelsens formål om å verne «den offentlige ro, orden og sikkerhet», legge til grunn at bestemmelsen i hovedsak er til for å beskytte grupper fremfor enkeltindivider.¹⁷² En bestemmelse som verner allmennheten mot hatefulle ytringer, ville i større grad måtte rettet seg mot ytringer mot enkeltpersoner. Dessuten ville en endring av straffeloven § 185 til å gjelde et allment vern, gripe altfor sterkt inn i ytringsfriheten. Selv om terskelen for straff mest sannsynlig ville blitt sunket, ville en slik bestemmelse ikke kunne forsvares med tanke på graden av inngrep i ytringsfriheten.

Straffeloven § 185 er blitt endret en rekke ganger og flere grupper omfattes nå av bestemmelsen. Det kan derfor antas at lovgiver ser hen til samfunnssituasjonen og hvilke grupper det til enhver tid kreves et ekstra vern for. Det er flere grupper som er vernet etter nåværende bestemmelse enn hva som fulgte av den eldre straffeloven § 135 a. Dette viser at lovendringer av § 185 vedtas etter hvert som samfunnsbildet endrer seg i form av en økning av diskriminering av ytterligere grupper enn hva loven beskytter. Det som sikkert kan fastslås er at så lenge Norge er bundet til folkerettslige konvensjoner som pålegger staten å

¹⁷¹ Rapport 2019:4 s. 13, pkt. 1.1.1.

¹⁷² Slik også Innst.S. nr. 270 (2003-2004) kapittel 4 s. 29.

straffeforfølge enkelte diskriminerende krenkelses, kan ikke straffeloven § 185 eller lignende bestemmelser oppheves.

4.3.4 Kort om skyldkravet

Skyldkravene etter straffeloven § 185 er forsett eller grov uaktsomhet. En nærmere beskrivelse av hva som ligger i skyldvilkåret forsett fremgår av straffeloven § 22. Skyldkravet forsett anvendes i de tilfeller der en handling er utført «med hensikt» (bokstav a), «med bevissthet om at handlingen sikkert eller mest sannsynlig dekker gjerningsbeskrivelsen» (bokstav b), eller «holder det for mulig at handlingen dekker gjerningsbeskrivelsen, og velger å handle selv om det skulle være tilfellet» (bokstav c).

Uaktsomhet som skyldform fremkommer av straffeloven § 23 og er nærmere forklart som «Den som handler i strid med kravet til forsvarlig opptreden på et område, og som ut fra sine personlige forutsetninger kan bebreides, er uaktsom». Av annet ledd følger det at «Uaktsomheten er grov dersom handlingen er svært klanderverdig og det er grunnlag for sterk bebreidelse». Det er grov uaktsomhet etter annet ledd som kreves for å oppfylle skyldvilkåret etter § 185.

Grov uaktsomhet ble inntatt som et skyldkrav i den nye straffeloven fra 2005.¹⁷³ I forarbeider som omtaler endringen i straffeloven om hatefulle ytringer, fremgår det at en tilføyelse av grov uaktsomhet som skyldkrav, bidrar til å forsterke bestemmelsens diskrimineringsvern. Begrunnelsen for dette er i all hovedsak at det vil lette bevissituasjonen. Når domstolene nå kan vurdere grov uaktsomhet som skyldkrav, innebærer det at det vil være selve handlingen som står i hovedfokus.¹⁷⁴ Dette på grunn av hva som følger av straffeloven § 23 annet ledd som tilsier at det er handlingen som må være klanderverdig. Terskelen er imidlertid satt høyt ved at det kun er grov uaktsomhet som gjelder etter strl. § 185. Ved skyldkravet forsett er det mer en vurdering av gjerningspersonens tanker og motiv bak handlingen som er i fokus.¹⁷⁵

¹⁷³ Matningsdal (2021), *Norsk lovkommentar til straffeloven § 185*, note 1226.

¹⁷⁴ Ot.prp. nr. 33 (2004-2005) s. 188.

¹⁷⁵ Ot.prp. nr. 33 (2004-2005) s. 188.

5 Hvor går grensen for straffri og straffbar hatefull ytring?

5.1 Innledning

Hittil er det presentert og redegjort for en rekke elementer som er sentrale for å se på grensedragningen mellom straffri og straffbar hatefull ytring. Det er vist til en del rettspraksis gjennom hele oppgaven. I dette kapitlet skal det gås mer i dybden på to ulike Høyesterettsdommer fra 2020. Noen av dommene som er vist til tidligere i oppgaven er fra 1970-tallet. Jeg mener derfor det er hensiktsmessig å ha en inngående analyse av to nye dommer for å få frem dagens rettskildetilstand på området best mulig. Det vil imidlertid kun redegjøres for de momenter fra dommene som er av betydning for problemstillingen. Straffutmåling og rettsspørsmål som ikke handler om ytringsfrihet og hatefulle ytringer vil ikke omtales.

Dommene som skal behandles er HR-2020-2133-A og HR-2020-185-A, heretter kalt henholdsvis Gatekjøkkedommen og Steppebaviandommen (mine forkortelser). Bakgrunnen for at nevnte dommer er valgt ut er at Gatekjøkkedommen inneholder ytringer som retter seg mot strl. § 185 annet ledd bokstav a (etnisitet) og Steppebaviandommen inneholder ytringer om religion (bokstav b). Det er disse to grunnlagene oppgaven er avgrenset mot. I Steppebaviandommen er det imidlertid fremsatt ytringer som også retter seg mot etnisitet. Høyesteretts vurdering av ytringene om etnisitet vil ikke redegjøres for nærmere, da denne dommen er tatt med for å bedre få frem vurderingen som gjøres når det gjelder ytringer som gjelder religion.

5.2 HR-2020-2133-A

5.2.1 Faktum, spørsmål og resultat

Saken omhandler tiltalte, en kvinne født i 1970, som fremsatte en rekke ytringer mot en 18-åring på grunn av at han var mørkhudet. Hendelsen skjedde sent på natten utenfor et gatekjøkken hvor fornærmede var sammen med en venn for å kjøpe mat. Tiltalte befant seg etter hvert i køen og oppdaget fornærmede. Hun kom med en rekke uttalelser som var rettet mot fornærmende, blant annet «kom deg tilbake til Afrika der du kommer fra, jævla utlending» og «bryr du deg ikke om at folk i Afrika sulter». Fornærmede svarte på dette og tiltalte fortsatte å komme med en rekke lignende utsagn frem til politiet ankom stedet.

I tingretten ble tiltalte dømt etter strl. § 185. Tingretten mente at uttalelsene tiltalte fremsatte overfor fornærmede måtte sees på som en grov nedvurdering som hadde bakgrunn i fornærmedes etniske bakgrunn og hudfarge. Saken ble anket til lagmannsretten som frifant tiltalte. En av grunnene for frifinnelsen var at lagmannsretten ikke anså ytringene for å være direkte rettet til fornærmedes hudfarge eller nasjonale eller etniske opprinnelse. I saken for Høyesterett var dommerne enstemmig og kom til at tiltalte hadde overtrådt strl. § 185.

5.2.2 Om grensedragningen

Høyesterett redegjør først for de rettslige utgangspunktene, før relevante tolkningsprinsipper fremlegges. Deretter knyttes det noen bemerkninger i forhold til hvor terskelen for straffbare ytringer går sett opp mot ytringsfriheten. Her viser Høyesterett i stor grad til annen rettspraksis omkring temaet. Det blir særlig vist til HR-2020-184-A og Høyesterett viser til dommen i avsnitt 32 som fastslår at det er «... trukket et skille mellom kritiske ytringer om et emne, enten dette er av politisk, kulturell, religiøs eller annen art, og ytringer som angriper en eller flere personer». Ytringene i Gatekjøkkensaken blir konstatert å havne i sistnevnte gruppe, «ytringer som angriper en eller flere personer», og har dermed et beskjedent grunnlovsværn etter Grl. § 100.

I avsnitt 39 til 42 følger en oppsummering av hvor terskelen ligger når det gjelder rent sjikanøse eller rasistiske uttalelser. Førstvoterende legger til grunn at strl. § 185 må tolkes i lys av ytringsfriheten som medfører at bestemmelsen må tolkes innskrenkende. Det fastslås i avsnitt 41 at «Sjikanøse eller rasistiske ytringer, i form av rene personangrep på utsatte enkeltpersoner eller grupper, nyter et helt beskjedent grunnlovsværn – om noe vær overhodet – i avveiningen mot diskrimineringsværet, som også er en viktig menneskerettighet». Det fremgår av samme avsnitt at det avgjørende for at ytringer er straffbare etter strl. § 185 er at ytringen som fremsettes er en grov nedvurdering av en persons eller gruppes menneskeverd. Avslutningsvis i førstvoterendes oppsummering konstateres det at terskelen for straffbare ytringer som er rent sjikanøse eller rasistiske, og rettet mot enkeltpersoner eller grupper, ikke må være for høy. Dette begrunnes ut ifra hensynene som gjør seg gjeldende i forhold til diskrimineringsværet.

Den konkrete vurderingen av ytringene i saken starter i avsnitt 43. Førstvoterende mener at om en ser helt isolert på utsagnene er de ikke direkte rettet mot fornærmedes hudfarge. Etter å ha sett på ytringene fra et alminnelig perspektiv kommer Høyesterett likevel frem til at bakgrunnen for at tiltalte fremsatte ytringene, var med tanke på fornærmedes hudfarge og at

han var av afrikansk opprinnelse. Høyesterett trekker inn at ytringene også er rettet mot fornærmedes etniske opprinnelse. Deretter vurderes ytringene samlet og det konkluderes med at ytringene er et direkte personangrep mot fornærmede med bakgrunn i hans hudfarge og etniske opprinnelse.

Et ytterligere moment som Høyesterett trekker inn i sin vurdering, er at tiltalte fremsatte ytringene uten foranledning og uten å ha blitt fremprovosert til å komme med slike utsagn overfor fornærmede. Førstvoterende konkluderer med at dette momentet medfører at terskelen «kvalifisert krenkende karakter» i større grad blir oppfylt.¹⁷⁶

Høyesterett anser ytringen «kom deg tilbake til Afrika der du kommer fra, jævla utlending» for å være «sterkt nedsettende og forhånende».¹⁷⁷ Bakgrunnen for dette er med hensyn til situasjonen rundt fremsettelsen og at utsagnene retter seg direkte mot fornærmede som person. En ser her at Høyesterett anvender det kontekstuelle tolkningsprinsipp ved å tolke ytringen i lys av de ytre omstendighetene. Videre vurderer Høyesterett uttalelsene «jævla utlending» og «bryr du deg ikke om at folk i Afrika sulter».¹⁷⁸ Den første ytringen anses for å gi uttrykk for sterk forakt. Den andre ytringen mener Høyesterett, sett i sammenheng med den første ytringen, er nedsettende og rettet mot fornærmedes hudfarge og etniske opprinnelse. Tiltalte fremsatte også en ytring der hun påsto at fornærmede ikke brydde seg om folk i Afrika siden han kunne stå der og spise mat. Denne uttalelsen mente førstvoterende var med på å forsterke graden av forhånelse sett i sammenheng med de andre utsagnene.

Førstvoterende legger videre vekt på tiltaltes opptreden sett hen til hennes alder og at hun var skarp i stemmen når hun fremsatte ytringer mot fornærmede som bare var en tilfeldig gutt på 18 år som befant seg i nærheten. Dette momentet mener førstvoterende er med på å understøtte krenkelsen i ytterligere grad. Konklusjonen i dommen ble at tiltaltes ytringer ble ansett å være av kvalifisert krenkende karakter og dermed straffbare.¹⁷⁹

¹⁷⁶ Avsnitt 45.

¹⁷⁷ Avsnitt 46.

¹⁷⁸ Avsnitt 46.

¹⁷⁹ Avsnitt 47 og 49.

5.2.3 Oppsummering

Fra dommen kan en utlede at Høyesterett i stor grad fastsetter en slags grense for ytringer som er rent sjikanøse og rasistiske, og fremsatt mot utsatte enkeltpersoner eller grupper. Det fastslås nemlig at terskelen for straff ikke bør være høy i disse tilfellene. I fremtidige saker for domstolene hvor tilfellet er at det er fremsatt rent sjikanøse og rasistiske ytringer, kan det se ut som at utfallet vil bli straff. Det vil i det minste være et moment som i stor grad strekker seg mot å ilegge straff i slike tilfeller.

Videre ser en at Høyesterett vurderer ytterligere momenter i denne saken. For det første ser det ut til at Høyesterett anser provokasjon fra fornærmede som et sentralt moment hvis det er aktuelt. Det vil si at i tilfeller der fornærmede fremprovoserer ytringer fra tiltalte kan dette tillegges vekt ved vurderingen av ytringens krenkende grad. Provokasjon fra fornærmede var ikke tilfellet i denne saken. Momentet kan leses ut fra førstvoterendes uttalelse i avsnitt 45, «At utsagnene kom helt uten foranledning, gjør etter mitt syn karakteren av krenkelsen mer kvalifisert». Dermed er det grunn til å tro at ved fremprovosering fra fornærmede vil tiltaltes ytring bli ansett å være av mindre kvalifisert krenkende grad.

For det andre legger Høyesterett vekt på forholdet mellom tiltalte og fornærmede i avsnitt 47. I denne saken var tiltalte en godt voksen dame mens fornærmede var en ung gutt på 18 år som helt tilfeldig var i nærheten av tiltalte. Høyesterett vektlegger at tiltalte var «krass i stemmen» mot fornærmede, og opptrådte slik at andre personer reagerte og måtte gripe inn i situasjonen. Førstvoterende legger til grunn at dette momentet er med på å forsterke graden av krenkelsen.

Ved at Høyesterett vektlegger ytterligere momenter enn hva som ofte blir vurdert i lignende saker henger nært sammen med det kontekstuelle tolkningsprinsipp. De fremsatte ytringene må vurderes ut ifra den kontekst og sammenheng de er fremsatt under. Ved å vurdere hver enkelt sak helt konkret, vil det dukke opp særegne momenter som kan være av betydning og må vurderes. Det en imidlertid kan lese ut av dommen er at Høyesterett i stor grad anvender det kontekstuelle tolkningsprinsipp og vurderer ytringene ut ifra en helhetlig sammenheng. Disse to tolkningsprinsippene er dermed viktige å anvende i saker vedrørende straffeloven § 185. En ser også at Høyesterett vektlegger hvorvidt ytringen innebærer rent sjikanerende og rasistisk innhold. Begge disse momentene kan vise seg å være særegne i saker som omhandler straffeloven § 185 annet ledd bokstav a, og kan få ekstra stor betydning ved tolkningen av

ytringene i forhold til andre momenter. Dette med bakgrunn i at ytringer som blir fremsatt og er straffbare etter bokstav a, ofte innebærer direkte uttalelser om utseende til fornærmede.¹⁸⁰

5.3 HR-2020-185-A

5.3.1 Faktum, spørsmål og resultat

Denne saken omhandler hatefulle ytringer fremsatt på Facebook i en lukket gruppe kalt «Fedrelandet viktigst». Tiltalte fremsatte ytringer i kommentarfeltet på innlegg som var skrevet i Facebook-gruppen. Kommentarene som ble fremsatt var blant annet «det er vel bedre at vi fjerner disse avskyelige rottene fra jordens overflate selv tenker jeg!!», «fordømrate svineri denne satans islam kulten!», «fyll opp disse sotrøra i containere å sveis de igjen å slepp de på det dypeste havet» og «ja de forsvinner den dagen disse steppe bavianene reiser dit de hører hjemme».

I tingretten ble tiltalte dømt og retten kom til at alle uttalelsene i Facebook-gruppen var en overtredelse av strl. § 185. Tiltalte ble dømt for overtredelse av strl. § 185 også i lagmannsretten, men ble frifunnet for en av uttalelsene. Uttalelsen «fordømrate svineri denne satans islam kulten!» ble ansett å være beskyttet av ytringsfriheten. De resterende uttalelsene mente retten var straffbare. Anken til Høyesterett gjaldt lovtolkningen av utsagnene om rottene og steppebavianene, som retten konkluderte med var straffbare. Et særlig spørsmål som tas opp av Høyesterett i denne dommen er hvorvidt hatefulle ytringer som gjelder religion er straffbare etter strl. § 185 annet ledd bokstav b, eller om ytringene er beskyttet av hva som går under lovlig religionskritikk.

5.3.2 Nærmere om grensedragningen ved ytringer som omhandler religion

Fra avsnitt 16 til og med avsnitt 25 uttaler førstvoterende seg om grensedragningen mellom lovlig religionskritikk og straffbare hatefulle ytringer rettet mot religion. Førstvoterende stadfester i avsnitt 18 at ved anvendelse av strl. § 185 må en også se til Grunnloven § 16 som tilsier i første setning at «Alle innbyggere i riket har fri religionsutøvelse». I forbindelse med Grl. § 16 betydning for strl. § 185 uttaler Høyesterett at hatefulle ytringer som retter seg mot

¹⁸⁰ Se nærmere under kapittel 4.3.2.3 andre avsnitt.

religion kan føre til svekket religionsutøvelse som Grunnloven stadfester. Nærmere redegjørelse av Grl. § 16 er ikke blitt gjort i dommen.

Høyesterett viser en del til en annen dom, HR-2020-184-A. Denne dommen ble avsagt samme dag og ble behandlet samtidig med dommen dette kapittelet omhandler. I avsnitt 19 viser Høyesterett til HR-2020-184-A og uttaler at det fremgår av dommen «... at religionskritikk er i kjernen av ytringsfriheten og derfor, som den klare hovedregel, kan fremsettes straffritt». Det åpnes imidlertid for at hatefulle ytringer om religion som er rettet mot for eksempel en trosgruppe kan falle innenfor anvendelsesområdet til strl. § 185, blant annet hvis ytringen er fremsatt i ren sjikanesammenheng.

Videre viser Høyesterett til Løpeseddeldommen i avsnitt 20, som vektlegger momentet at det «... må ses hen til om ytringene retter seg mot trosretningen eller mot menneskegruppers egenskaper og adferd». Forskjellen knytter seg altså til om det gjelder hatefulle utsagn som retter seg mot Islam som en religion eller en gruppe spesifikke muslimer. Høyesterett fastslår at det vil være lavere terskel for å straffe ytringer som er hatefulle mot en gruppe fremfor ytringer som er generelt rettet mot en trosretning.

Det blir i dommens avsnitt 22 til 24 knyttet noen bemerkninger til den tidligere blasfemibestemmelsen som fulgte av den opphevede straffeloven § 142. Førstvoterende trekker i den forbindelse inn at «A har gjort gjeldende at opphevelsen av blasfemiparagrafen må innebære at anvendelsesområdet for straffeloven § 185 og terskelen for domfellelse etter bestemmelsen er endret». Dette synspunktet støttes ikke opp av førstvoterende som viser til forarbeider som fastslår at vernet etter strl. § 185 skal forstås på lik linje som den forrige bestemmelsen strl. § 135 a fastslo.

Da Høyesterett har gjennomgått rettskildene knyttet til grensdragningen mellom lovlig og ulovlig religionskritikk etter strl. § 185, går førstvoterende til den konkrete vurderingen av ytringene i avsnitt 26 til 34. Det er kun ytringen som omhandler rotter som vil redegjøres for her da denne ytringen er rettet mot religion. Utsagnet var som følgende «det er vel bedre at vi fjerner disse avskyelige rottene fra jordens overflate selv tenker jeg!!». Ytringen er siktet mot muslimer.

Førstvoterende vurderer først hvordan ytringen vil forstås fra synspunktet til en alminnelig leser og fastslår at ytringen gir uttrykk for en sammenligning av «... en gruppe mennesker

med skadedyr, og at han mener disse bør utryddes».¹⁸¹ Ytringen regnes derfor å være fremmet av ren sjikane og at den regnes som hatefull. Førstvoterende mener ytringen er forhånende og kvalifisert krenkende med bakgrunn i at uttalelsen er en grov nedvurdering av en gruppes menneskeverd.

Deretter går Høyesterett inn i vurderingen av om ytringen likevel må anses for å være lovlig religionskritikk. Førstvoterende fastslår nokså raskt at ytringen ikke anses som lovlig religionskritikk. Begrunnelsen følger av flere argumenter. Blant annet at den aktuelle uttalelsen ikke kan «... anses som et ledd i en offentlig debatt som er vernet av ytringsfriheten».¹⁸² Videre at ytringen er fremsatt på en fordømmende måte som ikke har et saklig innhold knyttet til religionen Islam. Høyesterett trekker så inn momentet om trusler om vold og at ytringen er fremsatt med ren sjikane hensikt. Førstvoterende klargjør at alle disse momentene trekker i retning av at ytringen ikke er vernet etter ytringsfriheten. Høyesterett kommer til den konklusjon at ytringen «... forhåner og fremmer hat og ringeakt overfor muslimer i Norge»¹⁸³ og følgelig er en overtredelse av strl. § 185 annet ledd bokstav b.

5.3.3 Oppsummering

Ut ifra denne dommen ser en at Grl. § 16 trekkes inn som en rettskilde ved tilfeller der ytringer omhandler religion. Dette med bakgrunn i at hatefulle ytringer som handler om religion kan svekke rettigheten som følger av Grl. §. 16, og dermed er dette et moment en må ta til vurdering. En må vurdere hvorvidt ytringen er lovlig religionskritikk eller ikke, ettersom ytringer om religion ofte er gjenstand i politisk debatt, og derfor har et ekstra sterkt vern etter Grl. § 100.

Det kan etter dette legges til grunn at ytringer om etnisitet og religion har enkelte ulike vurderingsgrunnlag og kilder. En ser at Høyesterett bruker de samme tolkningsprinsipper og flere av de samme vurderingsmomentene. Det som da blir særegent ved vurderingen av hatefulle ytringer om religion, er at det må foretas en egen vurdering av om ytringen kan anses som lovlig religionskritikk og dermed er beskyttet av ytringsfriheten. Hovedregelen er, som stadfestet i flere dommer, at kritiske ytringer vedrørende religion er straffritt. Likevel ser

¹⁸¹ Avsnitt 31.

¹⁸² Avsnitt 32.

¹⁸³ Avsnitt 34.

en i denne dommen at Høyesterett vurderte den aktuelle ytringen for å være straffbar. Dette viser at ikke alle kritiske ytringer om religion er straffrie. For å finne ut av dette må det foretas en konkret vurdering i forhold til det enkelte tilfellet, og det er flere momenter som vil spille med i vurderingen. I denne saken ser en at Høyesterett aktivt anvender flere ulike vurderingsmomenter og tolkningsprinsipper i sin vurdering.

Et annet aspekt ved dommen som er av interesse er at den fremlegger to eksempler på kritiske ytringer om religion der den ene uttalelsen ble ansett for å være lovlig av lagmannsretten, mens den andre uttalelsen ble ansett for å være straffbar. Uttalelsen «fordømrade svineri denne satans islam kulten!» ble frikjent i lagmannsretten. Høyesterett vurderte bare uttalelsen «det er vel bedre at vi fjerner disse avskyelige rottene fra jordens overflate selv tenker jeg!!». Den umiddelbare forskjellen mellom disse to ytringene er at den straffbare ytringen inneholder en oppfordring til integritetskrenkelse av en mer spesifisert gruppe mennesker. Ytringen som ble frikjent inneholder ingen trusler om vold og er rettet mot religionen Islam på generell basis. Den straffbare uttalelsen retter seg ikke mot religionen Islam, men heller mot en gruppe menneske på en svært nedverdiggende måte. Disse to ytringene kan dermed vise en slags grense for ulovlig og lovlig religionskritikk, og dermed hvor grensen for hatefulle ytringer om religion trekkes.

6 Avsluttende bemerkninger

Det er avdekket enkelte funn i oppgaven som stiller spørsmål om grensedragningen mellom straffbar eller straffri ytring er klar nok slik det følger av rettskildebildet i dag. I tillegg er det funnet enkelte svakheter ved straffeloven § 185 som skal drøftes nærmere. Dette kapittelet vil derfor i stor grad bære preg av rettspolitiske vurderinger og egne synspunkter vurdert ut fra de rettskilder som er fremlagt i foregående tekst.

6.1 Er grensen klar nok i dag?

Som redegjort for i oppgaven er det flere momenter og tolkningsprinsipper som spiller med i vurderingen om ytringer kan straffes etter strl. § 185. For eksempel må en ytring være av kvalifisert krenkende karakter for å omfattes av bestemmelsen. En må anvende en rekke tolkningsprinsipper og vurderingsmomenter for å kunne avgjøre om en ytring er av straffbar krenkende grad eller ikke. Når sakene må avgjøres konkret kan det føre til at veldig mange ulike vurderingsmomenter vil ha betydning i den enkelte sak. I tillegg til dette er det klart at enkelte begreper og uttrykk i ordlyden til strl. § 185 er vage og lite definerte. Alt dette peker i

retning mot at det foreligger en noe uklar grense når en skal vurdere om en ytring er straffbar eller ikke. Det kan derfor antas at det er vanskelig å fastsette en helt presis grense for når en ytring er straffbar og gjør inngrep i ytringsfriheten, sett ut ifra dagens rettskildebilde.

Ettersom flere begreper og uttrykk i straffeloven § 185 gir liten veiledning for hva som inngår i bestemmelsen, kan det medføre noe ulik tolkning fra sak til sak. Enkelte ganger vil en tolke § 185 innskrenkende på grunn av ytringsfriheten, mens i noen tilfeller vil en tolke bestemmelsen utvidende på grunn av at de udefinerte begrepene i ordlyden gir liten veiledning. Utvidende tolkning vil medføre problemer all den tid ytringsfriheten er en så sterkt forankret rettighet i samfunnet i dag. Når det foreligger en uklar grense og ordlyden i bestemmelsen er vanskelig å forstå helt presist, vil dette kunne svekke forutberegneligheten og dermed rettssikkerheten. Det vil være vanskelig for borgerne i Norge å kunne forutse sin egen rettsstilling hvis rettskildene ikke er presise nok i sitt innhold. På denne måten kan en derfor hevde at straffeloven § 185 har en svak side.

Redegjørelsen for dommene i kapittel 5 viser at ytringer om etnisitet og religion vurderes noe ulikt, og at det kan oppstilles en egen terskel for ytringer som gjelder religion. Dette med bakgrunn i at enkelte kritiske ytringer om religion er beskyttet av lovlig religionskritikk. Likevel er det fastslått at terskelen etter strl. § 185 er at ytringen må være av kvalifisert krenkende karakter, både når det gjelder hatefulle ytringer om etnisitet og religion. Rettskildene oppstiller dermed den samme terskelen, men etter rettspraksis å dømme, samt Grl. § 16, kan det se ut til at en må lempe litt på terskelen når det fremsettes kritiske ytringer om religion. Det en imidlertid kan fastslå er at de tilfeller der ytringer om religion oppfyller flere momenter i vurderingen om ytringen er kvalifisert krenkende, vil det i hovedsak konkluderes med straff. Det ser derfor ut til at ytringer både om etnisitet og religion gjennomgår den samme vurderingen, men at utfallet kan bli noe ulikt når en trekker frem grensen til religionskritikk. Dette har sammenheng med hvilken del av ytringsfriheten hatefulle ytringer om religion omhandler. Det er fastslått at politiske ytringer har et sterkere vern etter Grl. § 100.¹⁸⁴ Kritiske ytringer om religion kan omfattes av dette vernet i enkelte tilfeller, og da skal det enda mer til for å kunne gripe inn i ytringsfriheten. Det kan med bakgrunn i dette antas at det nedre sjiktet for straffbare ytringer om etnisitet er noe lavere enn

¹⁸⁴ Se nærmere under kapittel 2.1.2.

det nedre sjiktet ved kritiske ytringer om religion, som lettere blir funnet straffrie sett opp mot ytringsfrihetens begrunnelse.

HR-2020-2133-A er et eksempel på at straffeloven § 185 blir tolket ulikt i de ulike instansene. I tingretten ble tiltalte dømt, i lagmannsretten ble tiltalte frikjent og i Høyesterett ble tiltalte dømt. Bakgrunnen for at domstolene kommer til forskjellige resultater synes å følge av ulik tolkning av ytringene i saken.¹⁸⁵ Det er en rekke tolkningsprinsipper som kan anvendes, samt momenter å vurdere, i saker vedrørende hatytringer. Det medfører muligheter for at dommerne i de ulike rettsinstansene vektlegger ulike prinsipper når ytringene tolkes. Dette igjen kan føre til ulike resultater i instansene. Lovtolkning er en av domstolenes oppgaver¹⁸⁶, og i tilfeller der ytringer skal tolkes vil dommernes subjektive ståsted omkring ytringen kunne spille en rolle. Ulik tolkning av hvilke ytringer som er straffbare er med på å skape usikkerhet rundt grensdragningen av hatefulle ytringer. Det at Høyesterett kommer til et annet resultat enn lavere instanser er imidlertid av liten betydning, fordi praksis fra Høyesterett har høyere rettskildeværdi enn underrettspraksis. Men slike eksempler viser at § 185 har en noe uklar grense for hvor terskelen for straffbarhet går, når en kan tolke ytringer på så mange ulike måter og av den grunn komme til helt ulike resultater.

6.2 Bør bestemmelsen endres i fremtiden?

Etter mitt syn representerer rettskildene i dag en grense som er noe uklar når en skal vurdere hva som skal anses som en straffbar hatefull ytring. Det neste som må drøftes er om bestemmelsen bør endres i fremtiden, og i så fall hvilke endringer som bør gjøres. For det første er det fastslått at definisjonen på hva som menes med en diskriminerende eller hatefull ytring er lite presis og ikke særlig definerende. For å omfattes av bestemmelsen må ytringen «true eller forhåne noen, eller fremme hat, forfølgelse eller ringeakt». Forarbeid og rettspraksis fremlagt i oppgaven fastslår at begrepene kun omfatter grove forhold og at ytringer må være av kvalifisert krenkende karakter for å være straffbare. Det følger dermed ikke av lovteksten hvor terskelen ligger. Det kan derfor spørres om ordlyden i annet ledd burde endres slik at det fremkommer hvilken terskel som foreligger og at denne er forholdsviss høy. Etersom terskelen som er formulert i forarbeid og rettspraksis blir anvendt i dag i saker vedrørende strl. § 185, vil en slik endring av ordlyden ikke medføre noen

¹⁸⁵ Methi og Tennfjord (2021) pkt. 3.3.

¹⁸⁶ Nygaard (2017) s. 76-77.

realitetsforskjell. Det vil også i noe grad være med på å klarlegge forholdet til ytringsfriheten, som i alle tilfeller skal vektlegges.

I Dommen HR-2018-674-A uttales det at «Det følger både av forarbeider og rettspraksis at § 135a skal tolkes innskrenkende i lys av Grunnloven § 100 og EMK artikkel 10».¹⁸⁷ Dette tilsier at ytringsfriheten skal tillegges stor betydning i vurderingen av om en hateful full ytring er straffbar eller ikke. Likevel fremgår ikke dette av ordlyden i strl. § 185. En presisering i bestemmelsen av hvor terskelen ligger ville tydeliggjort at § 185 må tolkes innskrenkende sett hen til ytringsfriheten. En slik endring kan imidlertid føre til debatt, fordi det kan stilles spørsmål om det er rett at en menneskerettighet vektlegges på bekostning av en annen menneskerettighet ettersom ytringsfriheten og vernet om diskriminering ofte står mot hverandre i saker etter § 185. Det vil være en vanskelig grensedragnin g da det er to sentrale menneskerettigheter av stor betydning, der en av rettighetene må vike for den andre for å kunne komme til en konklusjon. Likevel tilsier andre rettskilder at terskelen for straff ikke er så høy i de tilfeller der hatytringene ikke kan anses å være i kjernen av ytringsfriheten og dermed ikke beskyttet. I slike tilfeller er det ofte diskrimineringsvernet som får størst betydning i avveiningen mot ytringsfriheten.

Vurderingen i avsnittet over trekker i retning av at det kan være en fordel om det fremgår en mer presis ordlyd av strl. § 185 i forhold til hvor terskelen ligger. Det er i juridisk litteratur uttalt at «Lovene som setter grenser for ytringsfriheten bør være så klare og utvetydige som mulig – slik at vi ikke blir for mye i tvil om hva vi lovlig kan si».¹⁸⁸ I tillegg til at det blir vanskelig for allmennheten å vite hvor grensen går, vil det også kunne føre til problematikk i forhold til ytringsfriheten. Jo mer upresis ordlyden i strl. § 185, jo mer åpner det for at det kan skje utvidende tolkning av bestemmelsen. Det er imidlertid klart at bestemmelsen ikke skal tolkes utvidende, men innskrenkende. Derfor mener jeg at det med fordel bør fremkomme av bestemmelsen hvor terskelen for straffbarhet går, både med sikte på at det vil gi en bedre forståelse for borgerne i Norge samt at det vil harmonere bedre med andre rettskilder om temaet.

¹⁸⁷ Avsnitt 15.

¹⁸⁸ Kierulf (2021), *Hva er ytringsfrihet*, kap. 2 under «Tolkning av hva som er lov», 2. avsnitt.

Utover dette er det oppdaget en svak side ved straffeloven § 185 annet ledd bokstav a gjennom arbeidet med denne oppgaven. Strl. § 185 annet ledd bokstav a verner om diskriminering av «hudfarge eller nasjonale eller etniske opprinnelse». Som redegjort for i kapittel 4.3.3 er etnisitet et vidt begrep, og i likestillings- og diskrimineringsloven § 6 fastslås det at etnisitet dekker både hudfarge, etnisk- og nasjonal opprinnelse. Etter mitt syn bør definisjonen av hva som ligger innenfor begrepet etnisitet være den samme etter strl. § 185 for å få et mer harmonisert og forståelig lovverk. Når en rettsanvender vurderer og drøfter saker som omhandler diskriminerende ytringer etter strl. § 185, vil likestillings- og diskrimineringsloven være en rettskilde av betydning. En kan dermed vise til definisjonen i denne loven når en skal fastslå hva som inngår i strl. § 185 annet ledd bokstav a.

Mange borgere i Norge er imot bestemmelsen om hatytringer, blant annet med bakgrunn i at den gjør et for stort inngrep i ytringsfriheten.¹⁸⁹ I forarbeidene til endringen av Grunnloven § 100 uttales det imidlertid at «Departementet legger til grunn at det i Norge er bred enighet om at det er grunn til å bekjempe diskriminerende og hatefulle holdninger og handlinger».¹⁹⁰ Det kan derfor legges til grunn at flertallet av borgerne i Norge mener at strl. § 185 er en bestemmelse som bør bevares. Etter å ha vist til antall anmeldte forhold om hatytringer i kapittel 4.1 mener jeg at dette synspunktet fra forarbeidene fortsatt står seg i dag. En opphevelse av strl. § 185, som enkelte mener er det eneste rette sett i lys av ytringsfriheten, vil likevel ikke kunne gjennomføres all den tid Norges folkerettslige forpliktelser krever at en slik bestemmelse finnes i norsk rett.

¹⁸⁹ Kierulf (2021), *Hva er ytringsfrihet*, kap. 1 under «Ytringsfriheten er ikke absolutt», 3. avsnitt.

¹⁹⁰ St.meld. nr. 26 (2003-2004) kapittel 4 s. 72.

Kilderegister

Lover:

Grunnloven	Lov 17. mai 1814 Kongeriket Norges Grunnlov
Straffeloven (opphevet)	Lov 22. mai 1905 nr. 10 Almindelig borgerlig Straffelov
Menneskerettsloven	Lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett
Straffeloven	Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff
Diskrimineringsloven (opphevet)	Lov 3. juni 2005 nr. 33 om forbud mot diskriminering på grunn av etnisitet, religion mv.
Likestillings- og diskrimineringsloven	Lov 16. juni 2017 nr. 51 om likestilling og forbud mot diskriminering

Konvensjoner:

EMK	Den europeiske menneskerettskonvensjon med protokoller, 4. november 1950
SP	De forente nasjoners internasjonale konvensjon om sivile og politiske rettigheter, 16. desember 1966
RDK	De forente nasjoners konvensjon om avskaffelse av alle former for rasediskriminering, 4. januar 1969

Forarbeider:

Dok.nr.16 (2011-2012)	Rapport fra Menneskerettighetsutvalget om menneskerettigheter i Grunnloven
Innst.S. nr. 270 (2003-2004)	Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om endring av Grunnloven § 100, forslag fra Gunnar Skaug, Carl I Hagen, Einar Steensnæs, Jan Petersen, Kristin Halvorsen og Lars Sponheim om endring av Grunnloven § 100. (Ytringsfrihet) og forslag fra Gunnar Kvasheim og Lars Sponheim om ny § 100a i Grunnloven. (Offentlighetsprinsippet)
Innst.41 L (2020-2021)	Innstilling fra justiskomiteen om Endringer i straffeloven mv. (avvergingsplikt, utenomrettslig tvangsekteskap, diskrimineringsvern mv.)
Ot.prp. nr. 29 (1980-1981)	Om lov om endringer i straffelovens § 135 a og § 349 a (forbud mot diskriminering av homofile)
Ot.prp. nr. 90 (2003-2004)	Om lov om straff (straffeloven)
Ot.prp. nr. 33 (2004-2005)	Om lov om forbud mot diskriminering på grunn av etnisitet, religion mv.(diskrimineringsloven)
Ot.prp. nr. 8 (2007-2008)	Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 mv. (skjerpene og formildende omstendigheter, folkemord, rikets selvstendighet, terrorhandlinger, ro, orden og sikkerhet, og offentlig myndighet)

Ot.prp. nr. 22 (2008-2009)	Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 (siste delproposisjon – slutføring av spesiell del og tilpasning av annen lovgivning)
NOU 1993: 18	Lovgivning om menneskerettigheter
NOU 1999: 27	«Ytringsfrihed bør finde Sted» Forslag til ny Grunnlov § 100
NOU 2002: 12	Rettslig vern mot etnisk diskriminering
Prop.88 L (2012-2013)	Diskrimineringslovgivning (diskrimineringsloven om seksuell orientering, likestillingsloven, diskrimineringsloven om etnisitet, diskriminerings- og tilgjengelighetsloven)
Prop.81 L (2016-2017)	Lov om likestilling og forbud mot diskriminering (likestillings- og diskrimineringsloven)
Prop.31 L (2019-2020)	Lov om redaksjonell uavhengighet og ansvar i redaktørstyrte journalistiske medier (medieansvarsloven)
Prop.66 L (2019-2020)	Endringer i straffeloven mv. (avvergingsplikt, utenomrettslig tvangsekteskap, diskrimineringsvern, skyting mot politiet mv.)
St.meld. nr. 26 (2003-2004)	Om endring av Grunnloven § 100

Rettspraksis:

TAHER-2020-5113

LB-2002-850

LB-2017-39052

LB-2019-3868

Rt. 1976 s. 1

Kløfta

Rt. 1978 s. 1072

Leserbrev

Rt. 1980 s. 48

Rt. 1981 s. 1305

Løpeseddel

Rt. 1995 s. 304

Rt. 1997 s. 1821

Hvit Valgallianse

Rt. 2000 s. 1811

Finanger I

Rt. 2002 s. 1618

Boot Boys

Rt. 2007 s. 1807

Vigrid

Rt. 2012 s. 536

Dørvakt

Rt. 2015 s. 1467

Legevakt

HR-2016-2554-P

Holship

HR-2018-674-A Krangeldommen

HR-2020-184-A

HR-2020-185-A Steppebavian

HR-2020-2133-A Gatekjøkken

Rundskriv, rapporter og politiske erklæringer:

Justis- og politidepartementet (1996) Regjeringen, *Artikkel 10 - Regulering av eierskap i mediene - forholdet til grunnloven § 100*, opprinnelig utgitt av Justis- og politidepartementet, 7. juni 1996, <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/artikkel-10---regulering-av-eierskap-i-m/id454919/> (sist sjekket 23.09.2021)

Kulturdepartementet (2020) Kulturdepartementet, *Handlingsplan mot diskriminering av og hat mot muslimer 2020-2023*, Handlingsplan 23. september 2020, <https://www.regjeringen.no/contentassets/b2a6fd21c6a94bae83d5a3425593da30/handlingsplan-mot-diskriminering-av-og-hat-mot-muslimer-2020-2023.pdf> (sist sjekket 09.09.2021)

Kulturdepartementet (2021) Kulturdepartementet, *8 millioner kroner til tiltak mot rasisme, diskriminering og hatefulle ytringer*, Pressemelding 21. mai 2021, <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/8-millioner-kroner-til-tiltak-mot-rasisme-diskriminering-og-hatefulle-ytringer/id2850269/> (sist sjekket 09.09.2021)

- Politiet (2021) Politiet, *Hatkriminalitet: Anmeldt hatkriminalitet i 2020, Oslo politidistrikt, mars 2021*,
<https://www.politiet.no/globalassets/dokumenter/oslo/rapporter/anmeldt-hatkriminalitet-oslo/anmeldt-hatkriminalitet-i-oslo-2020.pdf> (sist sjekket 29.09.2021)
- Rapport 2019:4 Fladmoe, Audun, Marjan Nadim og Simon Roland Birkvad, Rapport 2019:4, *Erfaringer med hatytringer og hets blant LHBT-personer, andre minoritetsgrupper og den øvrige befolkningen*, Institutt for samfunnsforskning,
<https://samfunnsforskning.brage.unit.no/samfunnsforskning-xmlui/bitstream/handle/11250/2584665/Erfaringer%2bmed%2bhatytringer.pdf?sequence=2&isAllowed=y> (sist sjekket 10.12.2021)
- Rundskriv G-2005-11 Rundskriv G-2005-11,
Rasediskrimineringskomiteens uttalelse 15. august 2005 om vernet mot rasistiske ytringer etter straffeloven § 135 a
- Rundskriv nr. 1/2020 Rundskriv nr. 1/2020, *MÅL OG PRIORITERINGER FOR STRAFFESAKSBEHANDLINGEN I 2020*, Oslo, 15. februar 2020

Litteratur:

Lovkommentar

- Fliflet (2014) Fliflet, Arne, *Norsk lovkommentar: Grunnloven*, Rettsdata.no (lest 27. september 2021)
- Matningsdal (2021) Matningsdal, Magnus, *Norsk lovkommentar: Straffeloven*, Rettsdata.no (lest 29. oktober 2021)
- Spurkland (2021) Spurkland, Kai, *Lovkommentarer: Straffeloven*, Lovdata.no, karnov (lest 28. september 2021)

Bøker

- Aall (2018) Aall, Jørgen, *Rettsstat og menneskerettigheter*, 5. utgave, Fagbokforlaget 2018
- Eskeland (2018) Eskeland, Ståle, *Strafferett: 5. utgave ved Alf Petter Høgberg*, Cappelen Damm 2018
- Kierulf (2021) Kierulf, Anine, *Hva er ytringsfrihet*, Universitetsforlaget 2021, e-bok lest på allvit.no
- Tuseth og Borvik (2021) Mestad, Ola, Dag Michalsen (red.), Bård Sverre Tuseth og Bjørnar Borvik, *Grunnloven: Historisk kommentarutgave 1814-2020 § 100*, Universitetsforlaget 2021, lest på idunn.no
- Nygaard (2017) Nygaard, Nils, *Rettsgrunnlag og standpunkt: 2. utgåve*, Universitetsforlaget 2017

Artikler

Tverberg

Tverberg, Arnulf, *Grunnloven 2014: En introduksjon*, Lovdata.no 12. mars 2014, https://lovdata.no/artikkel/grunnloven_2014_en_introduksjon/1402 (lest 14. desember 2021)

Nettdokumenter

Barne-, ungdoms- og
familiedirektoratet (2021)

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, «Hva er hatytringer?», publisert 30. mai 2017, oppdatert 13. september 2021, https://www.bufdir.no/vold/hatytringer/Hva_er_hatytringer/ (sist sjekket 28.09.2021)

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet
under «*Begreper*»

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, «*Begreper*», https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Etnisitet/begreper_og_kunnskapsgrunnlag/begreper/ (sist sjekket 21.10.2021)

Berge og Trinh (2011)

Berge, Grete Ingebjørg og Trinh, Dang, «- Vi må aldri glemme Benjamin», *NRK* 26. jan. 2011, <https://www.nrk.no/norge/10-ar-siden-holmlia-drapet-1.7478514> (sist sjekket 06.09.2021)

FN (2020)

FN, «Konvensjon om sivile og politiske rettigheter», sist oppdatert 21. desember 2020, <https://www.fn.no/om-fn/avtaler/menneskerettigheter/konvensjon-om-sivile-og-politiske-rettigheter> (sist sjekket 21.10.2021)

- Hansen mfl. (2021) Hansen, Vilde Bratland, Jan Gunnar Furuly, Ronja Sagstuen Larsen og Margrete Sveinsdatter Rydjord, «Minnesmerket til Benjamin Hermansen er blitt tagget ned. Etterforskes som hatkriminalitet.», *Aftenposten*, 20. juli 2021, <https://www.aftenposten.no/oslo/i/vO8jxw/minnesmerket-til-benjamin-hermansen-er-blitt-tagget-ned-etterforskes> (sist sjekket 14.12.2021)
- Methi og Tennfjord (2021) Methi, Erlend Andreas og Tennfjord, Vilde Jalleni, «Hatefulle ytringer - grensen mellom ytringsfrihet og diskrimineringsvern - kommentar til HR-2020-2133-A», *Juridika*, 27. april 2021, <https://juridika.no/innsikt/hatefulle-ytringer-grensen-mellom-ytringsfrihet-og-diskrimineringsvern-kommentar-til-hr-2020-2133-a> (sist sjekket 21.11.2021)
- Politiet under «*Hatkriminalitet*» Politiet, «*Hatkriminalitet*», politiet.no, <https://www.politiet.no/rad/hat-ytringer-og-trusler/hatkriminalitet/> (sist sjekket 29.09.2021)
- Politiet under «*Oslo politidistrikt: Om oss*» Politiet, «*Oslo politidistrikt: Om oss*», politiet.no, <https://www.politiet.no/om/organisasjonen/politidistrikter/oslo/> (sist sjekket 29.09.2021)
- Wiig (2021) Wiig, Idun Kjøl, «Ett år siden drapet på George Floyd satte rasisme på dagsorden også i Norge», *Vårt land*, 26. mai 2021, <https://www.vl.no/nyheter/2021/05/26/ett-ar-siden-drapet-pa-george-floyd-satte-rasisme-pa-dagsorden-ogsaa-i-norge/> (sist sjekket 14.12.2021)

